ВЫДАННЕ АСВЕТНІКАЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Настаўніцкая газета

Выходзіць з 20 снежня 1945 года

№ 27(5209)
Аўторак, 6 сакавіка 2001 года

Кошт у розніцу — 49 руб.

На мой погляд

Пошук новага: рух убок ці наперад?

Што спрыяе дасягненню лепшай якасці педагагічнай працы

ПАЧУЎ на адным з семінараў думку, што ў школах сярод настаўнікаў не хапае яшчэ культуры палемікі аб педагагічнай творчасці, а менавіта: метадычныя прыхільнасці (падчас даволі вузкія) перашкаджаюць прызнанню многаварыянтнасці шляхоў творчага педагагічнага пошуку, яго свабоды, таму арганізатарам адукацыі і прафсаюзным камітэтам трэба рашуча абараняць творча працуючых педагогаў ад кансерватызму, зайздрасці і нядобразычлівасці. Думка гэта была ўспрынята на "ўра". Хто ж стане спрачацца з тым, што творча працуючы настаўнік павінен быць арыенцірам для ўсіх калег? Няхай ён задае тон у кожным педагагічным калектыве, падахвочваючы іншых настаўнікаў да абнаўлення школы, бо толькі намаганнямі ўсяго настаўніцтва можна вырашыць праблемы, якія накапіліся ў адукацыі і выхаванні. А што да кансерватызму, зайздрасці і нядобразычлівасці, то іншы раз менавіта ў сваім калектыве "не прызнаюць" педагога з яркім творчым почыркам — хіба ж не бывае такога?.. Сапраўды, культуры палемікі аб педагагічнай творчасці яшчэ не хапае. Але ж ці азначае многаварыянтнасць шляхоў творчага педагагічнага пошуку чыста знешняе імкненне "ісці ў нагу з часам", выдаваць за істотныя творчыя набыткі выпадковае, суб'ектыўнае, можа і эфектнае, аднак неэфектыўнае?..

Праблема ў тым, на мой погляд, што ўкладваецца ў сэнс свабоды педагагічнай творчасці, на што гэтая свабода накіравана, ці грунтуецца яна на валоданні шырокім спектрам разнастайных метадычных прыёмаў і веданні гістарычных каранёў асноўных педагагічных праблем.

Гэтым, я лічу, і вызначаецца гатоўнасць да свабоды творчага пошуку.

Перабіраючы ў памяці найбольш цікавыя з наведаных урокаў высокакваліфікаваных настаўнікаў, успамінаю семінар-практыкум, на якім было паказана некалькі адкрытых урокаў новых форм.

— Выбіраючы тую ці іншую форму ўрока, — расказваў намеснік дырэктара школы, — нашы настаўнікі задумваюцца перш за ўсё над тым, як правесці заняткі з апорай на развіццё дзяцей, каб усе яны адчулі радасць вучобы. Менавіта для гэтага настаўнікі вядуць творчы пошук, эксперыментуюць.

Лепшым сярод лепшых удзельнікі семінара-практыкума вызначылі ўрок рускай мовы. Настаўніца па-майстэрску паказала, як здзіўляюча гарманічна можна даць трывалыя веды (у чым пераканала праца вучняў на занятках), захапіць сінтаксісам і адначасова пагутарыць з дзецьмі аб выбары прафесіі. Пры абмеркаванні ўрока калегі адзначалі высокі прафесіяналізм настаўніцы, веданне ёю псіхалогіі вучняў, актыўнае супрацоўніцтва з імі.

Слухаючы пахвалу ў свой адрас, настаўніца засмяялася:

— Працавала многа гадоў, па магчымасці паглыбляла сваю кваліфікацыю, але не ўяўляла, што ў адзін цудоўны дзень мяне назавуць наватарам! Не, калегі, наватарства — гэта стварэнне новай сістэмы навучання, я ж проста знайшла той метадычны алгарытм, з дапамогай якога імкнуся навучыць не толькі тых дзяцей, якія хочуць вучыцца.

Галоўным жа вынікам сваёй шматгадовай працы настаўніца назвала тое, што яна заўсёды падахвочвае вучняў — і моцных, і сярэдніх, і слабых — да дыялогу, да мыслення.

— "Давайце вучыцца, каб ведаць і мысліць", — так я кажу дзецям, — расказвала яна калегам, — і паслядоўна дамагаюся, каб гэта маё педагагічнае крэда садзейнічала дасягненню найбольшай эфектыўнасці ў навучанні і выхаванні. А наколькі гэта крэда новае, — усміхнулася настаўніца, — мяркуйце самі.

"Усмешка мудрага чалавека", — падумаў я. Хаця на семінары-практыкуме вялася размова пра разнастайныя формы і метады правядзення ўрокаў, парадназ пампезнасці настаўнікі не дэманстравалі — і мэту такую, як было бачна па ўсім, не ставілі. Пры ўсім тым, што паказалі і ўрок-бенефіс, і ўрок-субяседаванне, і ўрок-канцэрт, і ўрок-КВН. Мне запомнілася выказванне настаўніцы рускай мовы:

— Віды ўрокаў — гэта толькі форма, а зместам нават самай экстравагантнай методыкі з'яўляецца слова, тэкст. Як валодае мовай настаўнік, якія ўрыўкі і з якіх твораў бярэ для дыктантаў, якія ісціны даводзіць да вучняў — вось што цэментуе ўрок. Тая ці іншая форма заняткаў павінна дапамагаць як мага лепш вывучыць тую ці іншую тэму. Гадоў праз дзесяць формы ўрокаў будуць, напэўна, не такія, як сёння, але мэта ўрокаў застанецца ранейшай — трывалыя веды і развіццё дзяцей.

Так, мэта школьнага навучання і выхавання застанецца ранейшай (г.зн. цяперашняй) і праз пяцьдзесят гадоў. Змяняцца хіба што толькі некаторыя акцэнты.

Але ж ці не страціцца ў пошуках новых форм змест?

ТАКОЕ пытанне ўзнікае, калі чую сентэнцыі, што толькі пошук новага, неардынарнага здольны забяспечыць высокую эфектыўнасць усяго навучальна-выхаваўчага працэсу, што па-ранейшаму працаваць нельга, што трэба пастаянна шукаць, эксперыментаваць. Давайце ўдакладнім: новага, неардынарнага — проста дзеля пошуку новага ці новага — добра забытага старога, даўным даўно прыдуманага і праверанага ў педагагічнай працы ў іншых гістарычных умовах эфектыўным вырашэннем адвечных педагагічных праблем? Працаваць па-ранейшаму нельга? Па-ранейшаму, добра, эфектыўна ці па-ранейшаму дрэнна? Пастаянна шукаць, эксперыментаваць — дзеля неадольнай прагі пошуку невядома чаго. пошуку дзеля бачнасці бурнай творчай дзейнасці ці пошуку і эксперыменту, які грунтуецца на трывалым фундаменце глыбокіх педагагічных ведаў, веданні сістэмастваральных педагагічных паняццяў, гістарычных каранёў асноўных педагагічных праблем, ясным светапоглядзе і рознабаковай адукаванасці?..

Калі не будзем разважаць над гэтым, то ці ж дасягнем у пошуку новых форм і метадаў істотнага рэальнага паляпшэння зместу навучання?

Калі не будзем разважаць над гэтым, то ці ж не трансфармуецца пакрысе генерыраванне ідэй у адукацыі і выхаванні ў іх "пераж оўванне" — аж да аскоміны?

Што дае веру, што новыя ідэі праклюнуцца і прарастуць на школьнай ніве, дык гэта штодзённыя стараннi настаўнікаў-руплiўцаў, якія і ў сённяшніх складаных сацыяльна-эканамічных умовах не страцілі энтузіязму і творчага натхнення, прывучаючы дзяцей да напружанай разумовай працы на ўроках.

Сярэдняй агульнаадукацыйнай школе Беларусі на такіх самаадданых працаўнікоў, бадай што, пашчасціла. Да адных з вопытам прыйшлі вядомасць і прызнанне ва ўсёй краіне, да другіх — у сваім рэгіёне, да трэціх — пакуль што толькі ў сваім школьным калектыве ці толькі сярод вучняў. Але для большасці як тытулаваных, так і неўшанаваных званнямі і ўзнагародамі настаўнікаў прызнанне іх творчага пошуку не з'яўляецца самамэтай. Узважваючы ўсе плюсы і (магчыма нябачныя для староннягa вока) мінусы ў сваёй рабоце, яны накіроўваюць свае творчыя намаганні не на тое, каб толькі не адстаць ад таго, што сёння на слыху, а на тое, каб вызначыць для сябе асабіста такія метады і формы навучання, якія маглі б зрабіць вучэбную працу дзіцяці найбольш эфектыўнай, выяўлялі і развівалі яго патэнцыяльныя магчымасці.

Зрабіць шлях да пазнання не толькі цікавым для вучняў, але і пасільным, эфектыўным — так, бадай, можна фармуляваць тую галоўную задачу, якую паставілі перад сабой высокакваліфікаваныя настаўнікі, якія не сляпа пераймаюць чужыя, няхай і вельмі хвалёныя на сённяшні дзень, творчыя знаходкі, а на аснове трывалага фундамента педагагічнай тэорыі і практыкі наладжваюць навучальна-выхаваўчы працэс такім чынам, каб ён адпавядаў магчымасцям вучня на канкрэтны сённяшні момант і канкрэтнай дзіцячай аўдыторыі.

Ці ж не ў гэтым галоўная мэта настаўніцкай творчасці?

...У руках настаўніцы пачатковых класаў Нязнайка. Ён пастаянна ўсё блытае, не ўмее гаварыць (яго словы гучаць з магнітафона). А вось у клас ўлятае Мяцеліца. Узмахвае рукавом — і наўкола "рассыпаюцца" гукі: галосныя і зычныя, цвёрдыя і мяккія, глухія і звонкія, а дзеці дапамагаюць Мяцеліцы іх "збіраць".

Пасля ўрока, калі праходзіць яго абмеркаванне, настаўніца тлумачыць, што створаная на занятках казачная сітуацыя дапамагла дасягнуць галоўнага — падтрымліваць цікавасць і ўвагу малышоў. Відавочна, што настаўніца вельмі добрасумленная, любіць дзяцей, не шкадуе сіл, каб вучні вучыліся паспяхова. Вось колькі маляўнічых наглядных дапаможнікаў зроблена яе рукамі! Аднак, гледзячы на гэтыя самаробныя дапаможнікі, я думаю: "Колькі часу яна патраціла, каб зрабіць тое, чаго не хапае ў базісных магазінах! Гэты б час ды патраціць на ўдасканаленне методыкі выкладання, скіраванай на развіццё дзіцячага розуму і іх творчых здольнасцей!"

А мая суседка па парце асцярожна, далікатна, каб не пакрыўдзіць сваю руплівую калегу, гаворыць пра абмеркаванні ўрока, што казачныя героі на ўроку — гэта не развіццёвы фактар, а, на яе погляд, адцягваючы ўвагу, як маскарад. І рэзюміруе, звяртаючыся да калег: "Дык жа ці не ўчарашні дзень усе нашы творчыя пошукі з выкарыстаннем лялек і розных дыдактычных гульняў?" Ёй запярэчылі: "Дык што, вы лічыце, што калі няма на ўроку навінак, то ўрок неэфектыўны?"

Дыскусія, якая намячалася, не адбылася — дырэктар школы пашкадаваў "падсудную" настаўніцу, у якой ажно заружавеліся ад хвалявання шчокі, і перавёў размову ў рэчышча агульнай размовы пра школьныя турботы.

РОЗНЫЯ меркаванні — рэч натуральная для людзей, якія хочуць зверыць шляхі творчага педагагічнага пошуку. Галоўнае, думаецца мне, каб гэты пошук усямерна стымуляваўся, каб ён быў не рухам убок, а рухам наперад у дасягненні лепшай якасці педагагічнай працы.

Я мяркую, гэта пад сілу кожнаму настаўніку, які разумее мэту настаўніцкай творчасці. Разумее і крочыць да яе.

Алег КУЛІЦКІ.

Пра што б хацелася сказаць на II з'ездзе настаўнікаў Рэспублікі Беларусь

Каб мелі магчымасць атрымаць вышэйшую адукацыю на беларускай мове

Ніна МІКУЛІЧ, педагог, выхавальнік групы прадоўжанага дня гімназіі № 4 Мінска

— Ужо дзесяць год наша нацыянальная гімназія навучае і выхоўвае дзяцей на роднай мове. У нас у гімназіі, бадай, самая вялікая (у параўнанні з іншымі школамі) суполка сяброў Таварыства беларускай мовы. Акрамя настаўнікаў у яе складзе 300 гімназістаў.

Апошнім часам у навучанні дзяцей на роднай мове ўзнік шэраг праблем. Так, калі пачатковая школа цалкам беларускамоўная, то ў сярэднім звяне навучання, там, дзе вучні пачынаюць вучыцца ў розных настаўнікаў, не ўсе педагогі, на жаль, выкладаюць свой прадмет на беларускай мове. Існуе цякучасць кадраў, што таксама не лепшым чынам уплывае на якасць навучання і выхавання нашых вучняў.

Яшчэ адна праблема — дагэтуль няма беларускамоўнага падручніка па мастацкай культуры для старэйшых класаў. Вельмі патрэбны і беларуска-англійскі слоўнік, няма падручніка па граматыцы англійскай мовы. Настаўнікам прыходзіцца самім перакладаць матэрыял на беларускую мову.

Але, бадай, самае балючае асабіста для мяне пытанне — гэта сённяшні стан навучання беларускай мове нашых дзяцей, увогуле стаўленне да роднай мовы ўсяго нашага грамадства. Вельмі важна, каб тое, што робіцца ў беларускіх школах, прадоўжылася ў вышэйшых навучальных установах, каб нашы выпускнікі мелі магчымасць атрымаць вышэйшую адукацыю на роднай мове.

На з'ездзе я б звярнулася да ўсіх настаўнікаў і кіраўнікоў сістэмы адукацыі, каб яны падтрымалі ініцыятыву ТБМ імя Ф.Скарыны і дабіваліся адкрыцця ў нас першага нацыянальнага універсітэта.

Падрыхтавала да друку **Ірына КУЛІКОЎСКІХ.**

Навіны

Адкрыецца музей адукацыі

У Мінскім палацы дзяцей і моладзі ў хуткім часе адкрыецца гарадскі музей адукацыі. Тут будуць прадстаўлены кнігі, фотаздымкі, архіўныя дакументы.

Супрацоўнікі будучага музея нават здолелі адшукаць "Дзённік піянераў першых пасляваенных гадоў". Ім актыўна дапамагаюць выхаванцы палаца. У прыватнасці, члены гуртка архітэктурнага дызайну робяць макеты цэркваў і манастыроў, якія калісьці ўпрыгожвалі Мінск. Менавіта пры іх і былі адкрыты ў XVI стагоддзі першыя школы.

Паэткі вітаюць вясну

Подых вясны натхніў супрацоўнікаў Дзяржаўнага музея гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Беларусі наладзіць цікавую "сакавіцкую сустрэчу", прымеркаваную да жаночага дня — 8 Сакавіка.

Напярэдадні свята 6 сакавіка а 16-й гадзіне ў Гасцёўню Галубка завітаюць Ала Канапелька, Галіна Каржанеўская, Аліна Летастаева і іншыя, якія на працягу сустрэчы будуць чытаць слухачам свае вершы.

Лірычную атмасферу, якую створыць паэзія, гарманічна дапоўніць музыка. А музычныя творы выканае народны вакальны ансамбль Стаўбцоўскай школы мастацтваў "Берагіня".

Журы ўзначаліць Ала Пугачова

Вось ужо дзесяты год па ліку юбілейны Міжнародны песенны фестываль "Славянскі базар" у Віцебску адсвяткуецца 20 — 26 ліпеня выступленнямі знакамітых артыстаў эстрады і юных талентаў.

Летась ў фестывалі прынялі ўдзел прадстаўнікі трыццаці краін, а сёлета павінны прыехаць спевакі з сарака дзяржаў. А ўзначаліць журы конкурсу маладых выканаўцаў песні вядомая спявачка расійскай эстрады Ала Пугачова.

Выстава тыдня

На мінулым тыдні ў Мінску праходзіла міжнародная выстава "Ахова здароўя Беларусі".

Сваю прадукцыю на ёй прадставілі каля 200 прадпрыемстваў з двух дзесяткаў краін. Сярод экспанатаў былі лекі, аптэчнае, стаматалагічнае і самае разнастайнае лабараторнае і дыягнастычнае абсталяванне.

Міжнародны семінар

У Віцебску прайшоў міжнародны семінар па праграме Балтыйскага універсітэта, заснаванай шведскім універсітэтам г.Упсала для каардынацыі работы навучальных устаноў краін Заходняй і Усходняй Еўропы.

Праграма разлічана на выкладчыкаў, студэнтаў і шырокую грамадскасць і прадугледжвае ўстойлівае развіццё рэгіёнаў на аснове навуковага кіравання прыроднымі рэсурсамі. У краінах Балтыйскага рэгіёна створана 13 нацыянальных цэнтраў. На Беларусі такі цэнтр існуе пры кафедры экалогіі Беларускай політэхнічнай акадэміі.

Большасць курцоў — жанчыны

Калі мужчын у нашай краіне, якія не ўяўляюць сваё жыццё без цыгарэты — 53,3 працэнта, то прадстаўніц прыгожай палавіны — 58,2 працэнта.

Сярод непаўналетніх, як сведчаць даныя Камісіі па прадухіленні курэння, хоць адну цыгарэту ў месяц выкурваюць 43 працэнты беларускіх падлеткаў.

А прыкладна 16 працэнтаў тых людзей, хто яшчэ не дасягнуў 22 гадоў, штодзённа выкурваюць больш за палову пачка.

Казімір ЮРОЙЦЬ.

Сацыяльны ракурс

У мінулым годзе 310 мінчан добраахвотна развіталіся з жыццём

Нядаўна ў прэс-цэнтры Мінгарвыканкама адбылася канферэнцыя на тэму "Стан псіхічнага здароўя жыхароў Мінска". У ёй прынялі ўдзел галоўны ўрач Мінскага псіханеўралагічнага дыспансера Мінска Ю.П.Сушчэня, галоўны псіхатэрапеўт Мінска А.І.Спарцаў і загадчыца арганізацыйна-метадычнага кабінета дзіцяча-падлеткавага псіханеўралагічнага дыспансера Таццяна Мікалаеўна Алыка.

Па-першае, было адзначана, што ў апошнія гады змяніліся адносіны большасці людзей да псіхатэрапеўтычнай службы. Кабінеты псіхатэрапеўтычнай дапамогі адкрыты ў 16 паліклініках горада. Год назад на Мендзялеева, 4, адкрыты Цэнтр пагранічных станаў, у структуру якога ўваходзяць амбулаторная служба, дзённы стацыянар на 35 месцаў і 3 стацыянарныя (гарадскі псіханеўралагічны дыспансер, 6-я і 10-я клінічныя бальніцы). Дапамога па жаданню аказваецца ананімна. У той жа час карціну псіхічных захворванняў нельга назваць поўнай — многія пацыенты звяртаюцца ў недзяржаўныя фірмы ("Стэй", "Лодэ", служба доктара Сайкова).

Па-другое, структура псіхічнага здароўя сталіцы адрозніваецца ад правінцыйнай. На жаль, сталічныя жыхары часцей хварэюць на шызафрэнію, у той час як у вёсцы жыве шмат хворых з разумовай непаўнацэннасцю. Шмат сярод шызафрэнікаў людзей з вышэйшай адукацыяй, якія не змаглі сябе рэалізаваць у жыцці, страцілі работу. Большасць хворых — ад 20 да 30 гадоў.

Згодна даных апошніх гадоў, колькасць пацыентаў, якія стаяць на ўсіх відах уліку, застаецца стабільнай. Многія стаяць на так званым кансультатыўным уліку, калі хворы сам вырашае, ці трэба звяртацца за ўрачэбнай дапамогай. А бывае і так, што чалавеку дастаткова адной кансультацыі псіхатэрапеўта.

Застаецца актуальнай і праблема суіцыдаў. У Мінску ў 2000 г. добраахвотна развіталіся з жыццём 310 чалавек. Гэты паказчык ніжэй, чым у цэлым па рэспубліцы, але дастаткова высокі. У хуткім часе ўзнікне праблема псіхіятрычнай дапамогі пажылым людзям, бо колькасць іх у апошнія гады павялічваецца.

Што да дзяцей і падлеткаў, то, згодна даным дзіцяча-падлеткавага псіханеўралагічнага дыспансера, рост разумовай непаўнацэннасці не назіраецца, але расце колькасць дзяцей з пагранічнымі паталогіямі — неўрозамі страху, навязлівымі станамі, заіканнем, цікамі і г.д. Гэта следства сацыяльна-эканамічных і псіхалагічных фактараў.

Не апошнюю ролю ў гэтым адыгрывае і крызіс сям'і, страчаная вера ў былыя ідэалы, усе варыянты насілля ў сям'і і, на жаль, у школе. Дарэчы, урачы-псіхатэрапеўты вельмі асцярожна ставяцца да розных новаўвядзенняў у школьнай адукацыі.

У той жа час усе вышэйазначаныя хваробы паспяхова лечацца, калі своечасова звярнуцца да спецыялістаў. У дзіцяча-падлеткавым дыспансеры працуюць 38 урачоў, 24 псіхолагі. Размешчаны ён па адрасе: г.Мінск, вул.Кунцаўшчына, 22. Многія пацыенты паспяхова прайшлі курс лячэння і зняты з уліку. Хоць улік тут не цягне за сабой ніякіх адмоўных наступстваў для дзіцяці. І калі б дарослыя своечасова звярнулі ўвагу на адхіленні ў паводзінах свайго дзіцяці (або ўжо вучня), можна было б пазбегнуць многіх правапарушэнняў. Падлеткавыя правапарушэнні па сваёй сутнасці маюць імпульсіўны характар і не маюць пад сабой ніякага злога намеру.

Падлеткі маюць свой тэлефон даверу — 215-00-00. Але тэлефануюць яны не толькі таму, што не могуць знайсці адказ на глабальныя праблемы чалавецтва, а і таму, што проста хочуць з кім-небудзь паразмаўляць.

Ала ШАЎЦОВА.

Паважаныя настаўнікі!

Прыйшоў час падумаць пра падпіску на "Настаўніцкую газету" на другі квартал 2001 года.
На старонках сваёй газеты вы прачытаеце:

- пра вопыт настаўнікаў і педагагічных калектываў, эфектыўнасць якога праверана практыкай;
- пра новыя адукацыйныя тэхналогіі;
- пра дзейнасць школ па пераўладкаванні навучальна-выхаваўчага працэсу ў адпаведнасці з патрабаваннямі рэформы.

Вы можаце атрымаць кваліфікаваныя кансультацыі спецыялістаў па разнастайных пытаннях школьнага жыцця.

Ваша газета прадаставіць свае старонкі для дыскусій па вострых праблемах педагогікі, арганізацыі і змесце агульнаадукацыйнай, прафесійнай і вышэйшай адукацыі.

Паспяшайцеся падпісацца на "Настаўніцкую газету", бо ў розн ічны продаж яна паступае ў абмежаванай колькасці экзэмпляраў.

Аформіць падпіску вы можаце са сродкаў, якія выдзяляюцца вам на набыццё метадычнай літаратуры.

Падпісны кошт на квартал для індывідуальных падпісчыкаў — 1650 рублёў, па ведамаснай падпісцы — 3555 рублёў.

Ваша газета заўсёды з вамі!

Ф. РД-1

Міністэрства сувязі і інфарматыкі Рэспублікі Беларусь

АБАНЕМЕНТ на газету / часопіс ______ індэкс выдання

Настаўніцкая газета
(назва выдання) | Колькасць камплектаў ______

На **2001** год па месяцах:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Куды ______ (паштовы індэкс) ______ (адрас)

Каму ______ (прозвішча, ініцыялы)

- - - - - - - - - - - - - - - - - - - -

ДАСТАВАЧНАЯ КАРТАЧКА

ПВ	месца	літар

на газету / часопіс ______ індэкс выдання

Настаўніцкая газета
(назва выдання)

Кошт	падпіскі	руб.____	Колькасць камплектаў
	пераадрасоўкі	руб.____	

На **2001** год па месяцах:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Куды ______ (паштовы індэкс) ______ (адрас)

Каму ______ (прозвішча, ініцыялы)

Прапаную

Краязнаўцы-гісторыкі, яднайцеся!

Падказала тэму і падштурхнула ўзяцца за пяро наступнае: па запрашэнню Беларускага краязнаўчага таварыства імя Тодара Нарбута я прымаў удзел у семінары-канферэнцыі таварыства, што праводзілася ў Лідзе. На канферэнцыі выступалі вядомыя вучоныя Гродзеншчыны, педагогі, аматары-краязнаўцы: прафесар Сяргей Гарбусевіч, прафесар Аляксей Пяткевіч, прафесар, член-карэспандэнт НАН Беларусі Андрэй Майсёнак, кандыдат гістарычных навук Віталь Скалабан, краязнавец-педагог з Гродна Алесь Госцеў і іншыя. Былі вельмі цікавымі, змястоўнымі, карыснымі ўсе выступленні, парады і рэкамендацыі. Аднак зазначу: уважліва слухаючы кожнага выступоўца, было крыўдна, што мы, беларусы, нават тыя, хто мае дыплом аб заканчэнні вышэйшай навучальнай установы (а што ўжо гаварыць пра недыпламаваных людзей), вельмі дрэнна, а мо і зусім не ведаем гісторыі Бацькаўшчыны і найперш яе знакамітых сыноў. Горш таго, мы сваіх славутых суайчыннікаў не толькі "пораздавалі" ці то суседзям, ці то блізкаму або далёкаму замежжу. Мы іх проста не ведаем, а таму і не цэнім.

У бюлетэні краязнаўцаў Гродзеншчыны № 3 — 4 за лістапад-снежань мінулага года на першай жа старонцы напісана: "Няма больш славутага Беларуса ў сучасным замежжы, чым наш зямляк Барыс Кіт. Яго навуковыя дасягненні ў галіне астранаўтыкі прызнаны ва ўсім свеце. Ён адзін з распрацоўшчыкаў першых амерыканскіх касмічных сістэм, вынаходнік вадароднага паліва для касмічных караблёў, саветнік урада Злучаных Штатаў Амерыкі па астранаўтыцы, сістэмным аналізе, гісторык-навуковец, акадэмік Міжнароднай акадэміі астранаўтыкі... Яго называюць грамадзянінам свету". Дарэчы, Барысу Кіту ў 2000 годзе, 5 красавіка, споўнілася 90 гадоў з дня нараджэння. У 1994 і 1995 гадах Барыс Кіт наведаў Бацькаўшчыну, родныя мясціны, дзе калісьці жыў, вучыўся і працаваў.

Энцыклапедыя гісторыі Беларусі (выданне 1997 года) змясціла пра Барыса Кіта неблагі артыкул. Узнікае пытанне: хто павінен ганарыцца гэтым выдатным вучоным — беларусы, амерыканцы ці немцы? На мой погляд, найперш мы, бо гэта сын нашай зямлі. Ну, а тое, што яму давялося аддаць свой талент чужыне, то хіба ў гэтым яго віна? Хіба мала ў нас аказалася выдатных сыноў і дачок са скалечаным не па сваёй віне лёсам. Хіба мала іх загінула ў засценках ГУЛАГА ці бязвінна расстраляных. Яны вымушаны былі ратавацца на чужыне.

Хочацца прыгадаць і Ігната Іпалітавіча Дамейку, ураджэнца маёнтка Мядзведка (цяпер у Карэліцкім раёне), лёс якога таксама закінуў на чужыну, у далёкую Чылі. Гэтай краіне ён аддаў свой розум, талент вялікага вучонага, сваю нястомную працу. Беларус па паходжанні стаў нацыянальным героем паўднёва-амерыканскай краіны: яго імем названы рабочы пасёлак, хрыбет у Андах, мінерал, фіялка, — так чылійскі урад увекавечыў заслугі нашага земляка. Да таго ж тут былі выдадзены ягоныя навуковыя працы ў пяці тамах.

А як у нас, як на Радзіме слаўнага сына беларускага народа? Не памылюся, калі буду сцвярджаць: пра Ігната Дамейку ведаюць мо толькі навукоўцы, а моладзь, школьнікі, студэнты, просты люд не ведае амаль нічога, хоць звесткі пра яго пададзены не толькі ў Энцыклапедыі гісторыі Беларусі, але нават і ў БелСЭ.

Такіх імёнаў можна прыгадаць многа. Добра, што пра іх паведамляе хоць Энцыклапедыя гісторыі Беларусі і часткова БелСЭ. Але, на жаль, гэтыя гістарычныя постаці ні ў школах, ні, мусіць, у ВНУ краіны не вывучаюцца, таму пра іх ніхто нічога і не ведае. Дык ці можна без ведання фактаў, канкрэтных асоб, прозвішчаў, падзей гісторыі выхоўваць нацыянальную годнасць і гордасць у жыхароў нашай краіны, і асабліва ў моладзі, навучэнцаў? Адказ, мне думаецца, і так добра зразумелы.

Прыгадваю, колькі ў нас у базавых і сярэдніх школах працуе настаўнікаў гісторыі. А колькі іх у іншых навучальных установах, не гаворачы ўжо аб дыпламаваных выкладчыках ВНУ ці сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў. Гэта ж агромністая сіла, але толькі адзінкі з іх на грамадскіх пачатках, па ўласнай ініцыятыве, без усякай матэрыяльнай ці нават маральнай падтрымкі займаліся і займаюцца краязнаўствам, вучаць гэтаму дзяцей і з іх дапамогай стваралі і ствараюць школьныя гісторыка-краязнаўчыя куткі, пакоі, музеі, пішуць летапісы.

Як нядаўна паведаміла "Настаўніцкая газета", настаўнікі матэматыкі і інфарматыкі Рэспублікі Беларусь стварылі сваю арганізацыю, аб'ядналіся, каб яшчэ больш мэтанакіравана і паспяхова працаваць, агульнымі намаганнямі пераадольваць і вырашаць складаныя праблемы і пытанні. Дык гэта ж цудоўна! Гэты крок, напэўна, адобрыла і падтрымала Міністэрства адукацыі. Калі здолелі аб'яднацца настаўнікі матэматыкі і інфарматыкі, то чаму б не паследаваць іх прыкладу (мо, наадварот, трэба было б стаць першапраходцамі) настаўнікам гісторыі, бо тут мора праблем, пытанняў, якія паасобку не вырашыць. Найперш гэта пытанні краязнаўства, выхавання школьнікаў і студэнцкай моладзі на гістарычным матэрыяле нашай краіны, на прыкладах жыцця і дзейнасці слаўных сыноў мінулага і сучаснага.

Сёння выдаецца мноства друкаванай прадукцыі, якая мае часовы характар і карыстаецца ёю вузкае кола чытачоў. Не даходзіць такое "чціва" да шырокага чытача, заўчасна знішчаецца. У выніку гэтыя выданні малаэфектыўныя, хоць на іх выпуск затрачаны пэўныя сродкі. На мой погляд, у нас, у Беларусі, калі мы шчыра і сур'ёзна думаем зрабіць яе высокаразвітай еўрапейскай краінай, трэба арганізаваць выпуск штотыднёвіка ці газеты з перыядычнасцю хоць бы два нумары на тыдзень пад назвай "Краязнаўчая газета". Аднак усе расходы па яе выданню павінны быць толькі за кошт дзяржавы як самай зацікаўленай у гэтай справе. Такая газета, на мой погляд, знайшла б сваіх чытачоў сярод школьнікаў і студэнцкай моладзі.

Мне здаецца, што ўжо сённяшняе маладое пакаленне многае не разумее ці не ўспрымае так, як гэта павіна было б быць. Чаму? Таму што яно жыве ў іншых умовах і з мінуўшчынай не мае належнай сувязі. Вось чаму зноў-такі ў выхаваўчых адносінах дзяржава павінна зрабіць такі крок: у кожным райцэнтры ці адносна вялікім населеным пункце (у школах, дамах культуры, бібліятэках) адкрыць гісторыка-краязнаўчыя музеі і зрабіць іх цэнтрамі краязнаўчай работы. Можна за бясцэнак нават набыць звычайную хату, якіх у вёсках безліч, і ў ёй калі не адкрыць музей, то хоць зрабіць сховішча для экспанатаў, якія яшчэ, на шчасце, захоўваюцца на гарышчах, у сундуках (куфрах), за абразамі, пад бэлькамі і г.д. у жыхароў старэйшага пакалення. Наша задача — сабраць іх, зберагчы, не даць загінуць, пакуль ёсць час і магчымасці.

Зноў жа, прыгадваю пачатак шасцідзесятых. Тады я працаваў дырэктарам Жураўскай васьмігодкі, што на Ашмяншчыне. Па асабістых справах завітаў у вёску Мальнішкі, на самай мяжы з Літвой, дзе дырэктарам васьмігодкі працаваў мой добры сябра Леанід Віктаравіч Сеглін. Не памятаю, па якой прычыне, але мы апынуліся ў хаце яго суседа. Гасцінная гаспадыня імгненна накрыла па-сялянску (капуста, сала, агуркі) стол і паставіла бутэльку "саматканай". Дзіцятка каля паўтара годзіка, убачыўшы незнаёмых дзядзькоў і адсутнасць мамы, пачало плакаць, пішчаць, надрывацца, лежачы ў калысцы.

— На, латашы ды сціхні, забаўляйся, — кінуўшы кніжку ў самаробную каляску, прамовіла маці.

Я міжвольна глянуў на малое, якое, трымаючы ў ручках кніжку, цягнула яе ў рот, як гэта звычайна робяць дзеці такога ўзросту. Глянуў — і вачам не паверыў: маці прапанавала гуляць з Купалаўскай "Жалейкай" першага выдання, якую царскі ўрад адразу пасля яе выхаду ў свет рашыў забараніць. Як яна аказалася тут, не ведаю, але ж затым перакачавала ў маю ўласную бібліятэку. Дарэчы, я ведаў настаўніка таксама з Ашмяншчыны, які меў "Дудку беларускую" і "Смык беларускі" Ф.Багушэвіча (першае выданне), аднак, на жаль, не пагадзіўся іх мне прадаць. Менавіта на Ашмяншчыне ў тыя гады можна было сабраць шмат вельмі цікавых і нават рэдкіх экспанатаў. Безумоўна, частка з іх уцалела і захоўваецца ў нашчадкаў і сёння: дакументы, адзенне, абутак, рэдкая літаратура, газеты, рэчы хатняга ўжытку, прылады працы, фотаздымкі, пісьмы і г.д.

Калі б быў зроблены кліч дапамагчы ў зборы экспанатаў для раённага краязнаўчага музея, то, безумоўна, многія адгукнуліся б і падзяліліся сваімі набыткамі. Асабіста я ведаю аматараў-краязнаўцаў з Іўеўшчыны, у якіх ёсць каштоўныя экспанаты ва ўласных сховішчах. Але вось бяда: у Іўі няма раённага краязнаўчага музея, і сённяшнія школьнікі ў большасці не ўяўляюць сабе, што такое ўслон, зэдлік, апалонік, дзежка, цэбар, кубел, дзеравянкі, лыкавыя лапці, шаснастка і г.д. Многае з таго, аб чым гаворыцца ў Коласаўскай "Новай зямлі".

Выхад газеты пад умоўнай назвай "Краязнаўчая" даваў бы магчымасць арганізоўваць конкурсы, алімпіяды, віктарыны і г.д., садзейнічаў бы выхаванню ў моладзі нацыянальнай гордасці.

Іван ГОВАР,
настаўнік Іўеўскай дапаможнай школы-інтэрната.

Школа з ухілам

Падарожжа ў свет музыкі

Класы з музычна-эстэтычным ухілам у школе № 8 Слоніма працуюць ад моманту яе адкрыцця. Асноўная задача гэтых класаў — не столькі падрыхтоўка прафесійных музыкаў, колькі фарміраванне гарманічна развітай асобы вучня, а таксама актыўнае ўздзеянне сродкамі музыкі на маральнае аблічча і развіццё творчага, ініцыятыўнага маладога чалавека.

Сёння ў школе навучаецца 1700 вучняў, 606 з іх — у класах з музычным, эстэтычным, харэаграфічным, мастацкім ухіламі. Музычнае навучанне ў школе даступна практычна ўсім жадаючым, а не толькі дзецям з ярка выяўленымі музычнымі здольнасцямі. Музыкай займаюцца з падрыхтоўчага і па дзевяты клас. Урокі музычна-эстэтычнага цыкла вядуць 58 педагогаў-прафесіяналаў. Асноўным паказчыкам работы педагогаў школы з'яўляецца службовае і творчае супрацоўніцтва настаўнікаў музычных дысцыплін з настаўнікамі агульнаадукацыйнага цыкла. Стымулюе гэты працэс створаная адміністрацыяй атмасфера творчага спаборніцтва і суперажывання. Поспехамі і дасягненнямі сваіх вучняў і іх кіраўнікоў на прадметных алімпіядах ганарацца так, як і прызавымі месцамі на выканаўчых музычных конкурсах і фестывалях. Стаўленне да работы настаўнікаў перадаецца вучням, яны міжвольна ўцягваюцца ў агульны творчы працэс, які пастаянна паляпшаецца і абнаўляецца.

У школе працуюць пяць харавых калектываў (адзін з іх "узорны" хор "Званочак" — кіраўнік Л.Ф.Юрык), інструментальныя ансамблі: скрыпачоў ("узорны" "Натхненне" — кіраўнік Н.Д.Маскаленка), дамрыстаў, цымбалістаў, акардэаністаў, эстраднай музыкі (настаўніцкі), аркестр народных інструментаў, аркестр духавых інструментаў, "узорны" танцавальны ансамбль "Слонімскія весялушкі" — кіраўнік Г.М.Катко, студыя сольных спеваў "Шанц" — кіраўнік Л.П.Маруцік. Творчы калектыў выхоўвае музычныя густы вучняў.

За час работы школы адбылося чатыры выпускі музычных класаў. 44 чалавекі з ліку выпускнікоў працягваюць пачатае падарожжа ў свет музыкі — атрымліваюць прафесійную адукацыю ў сярэдніх спецыяльных і вышэйшых навучальных установах рэспублікі.

Вакальна-харавое аддзяленне школы з'яўляецца як бы ядром усяго навучальнага працэсу. Харавыя спевы — вельмі дзейсны масавы сродак эстэтычнага выхавання. У працэсе вывучэння прадметаў вакальна-харавога цыкла — пастаноўка голасу, вучэбны хор, вакальны ансамбль. У харавым класе вучні знаёмяцца з асновамі сольных, ансамблевых і харавых спеваў, развіваюць мастацкі густ, пашыраюць музычны кругагляд.

У 1991 годзе ў школе быў створаны хор "Званочак". З самага пачатку ім кіруе выдатны хормайстар і арганізатар Ларыса Фёдараўна Юрык. З першых заняткаў кіраўнік надае шмат увагі чысціні інтанацыі, гарманічнаму ладу, выразнаму і эмацыянальнаму выкананню харавых твораў. Вялікая ўвага надаецца пастаноўцы голасу, каб пазбегнуць фарсіраванага гучання і перагрузкі галасоў, бо харавы калектыў вядзе вялікую канцэртную дзейнасць, з'яўляючыся прапагандыстам харавога мастацтва. Выступленні хору з лекцыямі-канцэртамі ў дзіцячых садках, школах, на прадпрыемствах горада і раёна, удзел ва ўсіх гарадскіх, абласных аглядах мастацкай самадзейнасці прынеслі свае вынікі. У 1997 годзе хору прысвоена званне "Узорны". У 1999 годзе хор стаў удзельнікам і дыпламантам Міжнароднага конкурсу вакальнай і харавой музыкі "Магутны Божа" ў Магілёве.

Хор пастаянна выязджае ў Польшчу, Германію, Чэхію. У мінулым годзе ён заняў першае месца ў абласным фестывалі акадэмічнай музыкі ў Гродне.

Рэпертуар хору расце і абнаўляецца з кожным годам усё больш складанымі і цікавымі творамі. У яго ўваходзяць класічныя творы, песні рускіх і беларускіх кампазітараў, народныя песні (рускія, беларускія, польскія).

Узорны ансамбль скрыпачоў "Натхненне" быў створаны ў 1990 годзе. У яго склад, акрамя вучняў класа скрыпкі, уваходзяць настаўнікі Н.Д.Маскаленка — кіраўнік і Т.А.Шавалда — канцэртмайстар.

З першых дзён у калектыве створана асаблівая атмасфера даверу і супрацоўніцтва паміж дзецьмі, настаўнікамі і бацькамі юных музыкаў. Рэпертуар ансамбля разнажанравы, уключае ў сябе творы многіх кампазітараў: класікаў і сучаснікаў. Заўсёды ў праграму ўваходзіць музыка беларускіх аўтараў. Шмат твораў для свайго калектыву апрацавала Н.Д.Маскаленка.

За свой талент і яркія выступленні ансамбль неаднаразова ўзнагароджваўся ганаровымі граматамі гарадскога, раённага і абласнога аддзелаў адукацыі, з'яўляецца дыпламантам і прызёрам розных конкурсаў.

Шосты год у школе дзейнічае ўзорны танцавальны калектыў з вясёлай назвай "Слонімскія весялушкі", што ўказвае на характар і вобраз, які ствараецца таленавітым кіраўніком Геленай Мар'янаўнай Катко і яго ўдзельнікамі ў танцах. Вучні 6 — 9 класаў, як і іх кіраўнік, сур'ёзна захоплены танцавальным мастацтвам. За гады работы калектыў прайшоў цяжкі шлях творчага станаўлення і развіцця. У яго рэпертуары — беларускія і польскія народныя танцы розных пастаноўшчыкаў.

Танцавальны калектыў з'яўляецца пастаянным удзельнікам канцэртаў і аглядаў мастацкай самадзейнасці, яго добра ведаюць не толькі гледачы Слоніма, Гродзеншчыны, але і многіх гарадоў у суседняй Польшчы.

Адметнымі рысамі "Весялушак" з'яўляюцца высокая выканаўчая культура, дысцыпліна, працаздольнасць, дружба і адказнасць. Характар выканання танцаў гэтага калектыву нельга зблытаць з іншымі калектывамі. За сваю працу "Слонімскія весялушкі" ўзнагароджаны вялікай колькасцю грамат і дыпломаў.

Шанц паспрабаваць праявіць сябе, свой талент у эстраднай песні дае незвычайная студыя з такой жа назвай — "Шанц". З дня адкрыцця школы настаўніца вакалу Лілія Паўлаўна Маруцік сур'ёзна займалася пастаноўкай голасу, адшуквала тэмбры, раскрывала цікавых, адораных дзяцей.

З кожным годам клас вакалу павялічваўся, адточвалася майстэрства выканаўцаў, прыходзілі поспехі на такіх вядомых усім конкурсах, як "Усе мы родам з дзяцінства", "Новыя імёны", "Беларусь — мая песня", "Спяваюць хлопчыкі".

Сёння такіх выпускнікоў, як Алена Кананчук, Вольга Змуршчык, Аляксандр Звяровіч, Аляксандр Яфімік, можна часта ўбачыць на экранах Рэспубліканскага тэлебачання з канцэртнымі выступленнямі на беларускай эстрадзе. "Славянскі базар-97,99", "Маладзечна-98", "Зорная ростань", "Спяваем з аркестрам" — такія фестывалі даступны вучням, якія сталі гонарам школы.

Поспехаў дабілася і інструментальнае аддзяленне школы. 14 выканаўцаў пабывалі на абласным і Рэспубліканскім конкурсах імя І.Жыновіча. У выніку школа мае трэцяе месца ў рэспубліцы па класу домры ў 1996 годзе і 6 месца — па класу цымбалаў у 1999 годзе.

Сем гадоў у школе працуе музычны тэатр, якім прафесійна кіруе артыстка Слонімскага Дзяржаўнага драматычнага тэатра Таццяна Уладзіміраўна Натарава. Сваю любоў да сцэнічнага мастацтва яна з вялікай энергіяй перадае дзецям, якія на сцэне паказваюць сваё майстэрства не толькі ў драматычным дзеянні, але і ў музычным мастацтве.

У рэпертуары тэатра шэсць дзіцячых спектакляў, сцэнарыі некаторых з іх напісаны кіраўніком тэатра. Тройчы калектыў з'яўляўся прызёрам абласных конкурсаў дзіцячага тэатральнага мастацтва.

Сярэдняя школа № 8 з музычна-эстэтычным ухілам працягвае падарожжа ў свет Мастацтва і музыкі, адточвае прафесіяналізм. У 1996 годзе калектыў школы быў узнагароджаны ганаровай граматай абласнога ўпраўлення культуры і інфармацыі за актыўную падрыхтоўку вучняў да міжнародных, рэспубліканскіх і абласных конкурсаў.

Валерый КЛЫБІК,
намеснік дырэктара па музычна-эстэтычным выхаванні сярэдняй школы № 8 Слоніма, дэпутат гарадскога Савета, выдатнік адукацыі.

Пісьмо каменціруе спецыяліст

Не будзем расціць рахітыкаў

Паважаная рэдакцыя! На старонках газеты "Во славу Родины" некаторыя афіцэры выказваюць нараканні на тое, што многія юнакі, прызваныя ў армію, вельмі слаба падрыхтаваны ў фізічных адносінах: "прабяжыць салдат 100 метраў, а затым месяц у санчасці валяецца". У артыкуле "Мужской дух дал слабину" карэспандэнт гэтай газеты Андрэй Сабалеўскі выказвае меркаванні трэнера па класічнай грэка-рымскай барацьбе Д.Ушко аб тым, што моладзь у апошнія пяць год пайшла хілая. І хаця некаторым юнакам толькі па 17 год, а яны ўжо драхлыя, як старыя. І расказвае аб тым, што ў "мінулым прызыве кожны чацвёрты навабранец прызнаны непрыгодным да ваеннай службы". Аб гэтым гаворыць і дырэктар аднаго з камерцыйных прадпрыемстваў В.Грэбнеў, які сцвярджае, што са 110 супрацоўнікаў ад 35 да 45 год на працягу года былі на бальнічным лістку толькі 15 чалавек, а з 63 з ліку моладзі — 52 чалавекі.

А начальнікі фізічнай падрыхтоўкі і спорту воінскіх часцей хвалююцца не менш іншых. Ну, як з імі рыхтавацца да праверкі, — гавораць яны. І сапраўды, кожны трэці прызыўнік у першыя тры месяцы звяртаецца да ўрача са скаргамі на стан здароўя — арганізм не вытрымлівае нават самых нязначных нагрузак.

За паўтара года ледзь удаецца вывесці салдат па фізічнай падрыхтоўцы на ўзровень моцнай чацвёркі, — канстатуе маёр Б.Чыж. У чым прычына? Адказ на гэтае пытанне часткова дае той жа Д.Ушко: "Няма сістэмы ў фізічным выхаванні. Раней урокі фізічнай культуры праходзілі больш якасна". І апавядае, што працуе ў школе дзевятнаццаты год. Да гэтага 35 год аддаў спорту, апошнія 16 з іх быў начальнікам фізічнай падрыхтоўкі палка, а затым — дывізіі. Аб спорце ведаю не па чутках. Цяпер праводжу заняткі ў гэтым накірунку ў пяці школах горада.

У праграме для юнакоў 10 — 11 класаў прадугледжана выкананне фізічных практыкаванняў (у тым ліку на перакладзіне і на брусах) па нарматывах маладога салдата. Ужо трэці год, як у школах уведзены прыкладны фізкультурна-спартыўны комплекс "Абаронца Айчыны" для юнакоў дапрызыўнага і прызыўнага ўзросту. На жаль, настаўнікі фізічнай культуры ўвядзенне гэтага комплексу ігнаруюць і працягваюць прымаць нарматывы па старых ацэнках. У выніку атрымоўваецца несупадзенне іх паміж выкладчыкамі гэтай дысцыпліны і маімі калегамі па дапрызыўнай падрыхтоўцы юнакоў.

У праграме ж адзначана, што мэта дапрызыўнай падрыхтоўкі юнакоў — "Фарміраванне ў вучняў маральна-псіхалагічнай падрыхтаванасці да ваеннай службы". Задача, якая з яе вынікае, заключаецца ў набыцці юнакамі "фізічнай загартоўкі і псіхалагічнай устойлівасці". Але ўзнікае пытанне: ці садзейнічае школьная праграма дасягненню вызначанай мэты і рашэнню гэтых задач? І тут жа напрошваецца адказ: не садзейнічае. Патлумачыць гэта, напрыклад, можна тым, што ў мінулым вучэбным годзе каля 40 працэнтаў вучняў дзесятых класаў і больш 30 працэнтаў вучняў адзінаццатых класаў не змаглі выканаць практыкаванне на перакладзіне на адзнаку "здавальняюча". Але яго не ў стане выканаць цяпер ад 30 да 80 працэнтаў вучняў. Больш таго, варта зазначыць, што юнакі, якія закончылі дзевяць класаў, не могуць зрабіць павароты на месцы і пры гэтым блытаюць правы або левы бок, а таксама не навучыліся маршыраваць на месцы або ісці ў нагу. Гэта значыць, не выконваецца патрабаванне праграмы па фізкультуры для першых — адзінаццатых класаў. Адбываецца гэта таму, што на ўроках фізкультуры не ўдзяляецца пэўная ўвага развіццю такіх якасцей, як сіла, лоўкасць, вынослівасць і хуткасць. У спартыўных залах адсутнічаюць перакладзіна, брусы, шост, канат, конь. Заняткі праводзяцца нецікава, без эмацыянальнага ўздыму. Эфектыўнасць іх нізкая — адзін вучань выконвае практыкаванне, а астатнія чакаюць сваёй чаргі. Вядома, карысці ад гэтага мала, тым больш, калі ўлічыць, што вялікая колькасць вучняў па тых або іншых прычынах вызваляецца ад урокаў фізкультуры на працягу ўсяго вучэбнага года. Дзіцячыя ўрачы, якія маюць нізкую кваліфікацыю, не жадаюць унікаць у сутнасць пытання: невыпадкова яны не ўказваюць на проціпаказанні ў здароўі таго або іншага вучня.

Хаця заняткі фізічнай культурай і спортам не панацэя ад усіх хвароб, але ж і хворымі не нараджаюцца — імі становяцца. Увогуле спорт вельмі часта дапамагае пераадолець хваробу, каб стаць паўнацэнным чалавекам. Так, Вільма Рудольф і Эліот (з ЗША і Аўстраліі), якія перахварэлі поліяміэлітам, аказаліся прыкаванымі да ложкаў. Але сіла волі, упартасць і настойлівасць дапамаглі ім не толькі стаць на ногі, але і дасягнуць вышынь у спорце — яны заваявалі тытулы алімпійскіх чэмпіёнаў па спрынту і стаеру (Вільма Рудольф нават атрымала яго двойчы).

Вельмі мала ўвагі ўдзяляецца на занятках фізкультуры спартыўным гульням па валейболу, баскетболу і піянерболу з вучнямі малодшых і сярэдніх класаў і з дзяўчатамі 9 — 11 класаў.

Але асабліва хвалююць юнакі, якіх чакае служба ў арміі. Там, дарэчы, ад іх ніхто ўдзелу ў спаборніцтвах па гэтых відах спорту патрабаваць не будзе, за выключэннем тых, хто пападзе ў зборную каманду часці. А вось падцягванне, пад'ём пераваротам, выхад сілай, вугал ва ўпоры на брусах, паласа перашкод, крос на 1 — 3 кіламетры стануць абавязковымі. І што наш вучань там, у арміі, будзе рабіць? Ён, безумоўна, успрыме ўсё як здзек, як парушэнне яго права і свабоды асобы. І што з гэтага атрымаецца, няцяжка зразумець. Не вытрымаўшы нагрузак, сарвецца і кінецца на ўцёкі. Але ці далёка ён уцячэ (?!).

Працуючы ў сельскай школе, я назіраю, як праводзіць заняткі па фізкультуры В.В.Грыц. Ён заўчана пайшоў з жыцця. Для дасягнення большай эфектыўнасці ўрокаў, вучняў класа ён раздзяляў на пяцёркі. У кожнай групе адказным прызначаўся адзін з іх. У сувязі з гэтым заняткі адразу ж праводзіліся ў пяці — шасці вучэбных месцах. Змена заняткаў адбывалася праз 6 — 7 хвілін. Праводзіліся яны цікава, калі ўлічыць тое, што адбывалася правядзенне іх па заранеі вызначанай праграме. Невыпадкова вучні займаліся на такіх уроках з задавальненнем. Аб гэтым сведчыла тое, што дзейнасць іх была максімальная, бо ўсе знаходзіліся ў пастаянным руху. Таму раіў настаўнікам гэтай дысцыпліны пры правядзенні заняткаў з вучнямі ў сваіх класах выкарыстоўваць методыку нашага калегі-энтузіяста. Але, на жаль, яны не прыслухаліся да маіх парад і працягвалі працаваць па-ранейшаму. Я ж асабіста пэўныя фрагменты з вопыту В.В.Грыца прымяняў у час правядзення гульнявых відаў спорту — валейбола і баскетбола — у падрыхтоўчай частцы ўрока або пры яго заканчэнні. Я перакананы, што гэта павінна быць як дэсерт (чай, сок, напітак) у час абеду: пакаштаваўшы варанай капусты, смажанай бульбы з мясам, можна запіць кампотам. Варта б да гэтых думак прыслухацца. Нагадаю, што Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР М.І.Калінін адзначаў, што асноўнымі прадметамі ў школе лічыць матэматыку, рускую мову і фізкультуру. На пытанне "Чаму менавіта фізкультуру?" ён адказаў так: "Слабы здароўем і слабы фізічна вучань менш за ўсё думае аб уроках — у здаровым целе — здаровы дух. Не будзем расціць рахітыкаў". І ён сапраўды меў рацыю. Выказванне яго актуальнае і цяпер. І я далучаюся да яго і заклікаю і іншых сваіх калег выступіць са сваімі меркаваннямі па ўзнятаму мной актуальнаму пытанню на старонках газеты.

Мікалай ЦЯРЭШЧАНКА,
настаўнік дапрызыўнай падрыхтоўкі юнакоў сярэдніх школ №№ 6, 8, 9, 11, 15 Мазыра Гомельскай вобласці.

P.S. Мой артыкул аб вопыце работы В.В.Грыца быў раней апублікаваны ў часопісе "Фізічная культура ў школе".

Пісьмо настаўніка дапрызыўнай падрыхтоўкі юнакоў сярэдніх школ №№ 6, 8, 9, 11, 15 Мазыра Мікалая Андрэевіча Цярэшчанкі, у якім ён выказвае сваю занепакоенасць гатоўнасцю юнакоў навучальных устаноў да жыцця, вучобы, службы ў арміі, працы на вытворчасці, па просьбе рэдакцыі "Настаўніцкай газеты" каменціруе метадыст вышэйшай катэгорыі Рэспубліканскага цэнтра фізічнага выхавання і спорту навучэнцаў і студэнтаў Міністэрства адукацыі Аляксандр Канішчаў.

Шаноўны Мікалай Андрэевіч! Рэспубліканскі цэнтр фізічнага выхавання і спорту навучэнцаў і студэнтаў Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь разгледзеў уважліва Ваша пісьмо. Праблемы, узнятыя Вамі, цяпер сапраўды актуальныя.

На самай справе, некаторыя юнакі (але не многія), прызваныя ў армію, недастаткова падрыхтаваны ў фізічных адносінах. Таму сапраўды маюць рацыю тыя, на каго Вы спасылаецеся ў сваім пісьме, што моладзь у апошнія гады стала больш аслабленай, хаця тут, вядома, ёсць свае прычыны ў кожным канкрэтным выпадку. Побач з гэтым, нельга пагадзіцца з Вашым і Д.Ушко сцвярджэннямі аб адсутнасці ў нашай краіне сістэмы фізічнага выхавання і што раней больш эфектыўным было правядзенне ўрокаў фізічнай культуры. Варта нагадаць Вам, што сістэма фізічнага выхавання вучняў уключае ў сябе цэлы комплекс фізкультурна-аздараўленчых і спартыўна-масавых мерапрыемстваў і не можа атаясамлівацца непасрэдна толькі з урокамі фізічнай культуры. Магчыма, у Вашым рэгіёне не ажыццяўляецца належным чынам фізічнае выхаванне вучняў, а ўрокі праводзяцца менш дзейсна, чым на іншых тэрыторыях рэспублікі. Але вядома, што ў нас не толькі былі, але ёсць і будуць у далейшым (можна не сумнявацца) выдатныя знаўцы гэтай дысцыпліны, сапраўдныя энтузіясты сваёй справы, якія на належным узроўні вядуць выкладанне гэтага прадмета. З Вамі таксама даволі цяжка пагадзіцца ў тым, што настаўнікі, якія выкладаюць гэты прадмет, ігнаруюць фізкультурна-спартыўны комплекс "Абаронца Айчыны" для юнакоў дапрызыўнага і прызыўнага ўзросту і працягваюць ацэньваць веды вучняў па ранейшых нарматывах. Асноўным дакументам у рабоце настаўнікаў-прадметнікаў з'яўляецца дзяржаўная праграма па фізічнай культуры для вучняў — у ёй вызначаны адпаведныя крытэрыі ўзроўню фізічнай падрыхтаванасці, а таксама жыццёва неабходных ведаў, уменняў і навыкаў. У практыку работы навучальных устаноў уведзены прыкладны фізкультурна-аздараўленчы комплекс "Абаронца Айчыны". У выніку значна скарацілася колькасць юнакоў, якія атрымліваюць адтэрміноўку ад службы ў арміі па стану здароўя. Многія настаўнікі выкарыстоўваюць яго ў сваёй рабоце як дапаўненне да вучэбнай праграмы ў пазаўрочны час.

Сёння сапраўды існуюць аб'ектыўныя цяжкасці ў забеспячэнні вучэбных устаноў неабходным фізкультурным абсталяваннем і інвентаром. Справа тут, вядома, не толькі ў настаўніках фізічнай культуры, а перш за ўсё ў адносінах да данай праблемы мясцовай выканаўчай улады. Але, думаю, Вы не будзеце адмаўляць, што і ў Вашым горадзе ёсць агульнаадукацыйныя навучальныя ўстановы, якія маюць адпаведны інвентар для правядзення ўрокаў фізкультуры зыходзячы са школьнай праграмы. Менавіта на іх трэба арыентавацца ў гэтым накірунку. Там, дзе інвентар і абсталяванне часткова адсутнічаюць, праграмы па фізічнай культуры, безумоўна, рэалізоўваць значна цяжэй. Але сцвярджаць, што не выконваюцца патрабаванні яе для першых — адзінаццатых класаў, нельга.

Аналіз інфармацыі за 1999 — 2000 навучальны год па ажыццяўленню вучэбнага нарматыву па падцягванні юнакоў старэйшых класаў агульнаадукацыйных школ рэспублікі паказвае, што яго выканалі каля 87 працэнтаў вучняў. Калі гэты нарматыў не выконваюць у Вас ад 30 да 80 працэнтаў школьнікаў, то неабходна шукаць аб'ектыўныя прычыны, якія характэрны для Вашага горада. А гэта можна ажыццявіць толькі сумеснымі намаганнямі метадычнага аб'яднання настаўнікаў фізічнай культуры і выкладчыкаў па дапрызыўнай падрыхтоўцы.

Спартыўныя, рухомыя і народныя гульні з'яўляюцца эфектыўным сродкам фізічнага выхавання і павінны прысутнічаць амаль на кожным уроку. Гэта павышае эмацыянальны фон урока і інтарэс вучняў не толькі да фізічных практыкаванняў, але і да вучэбнага прадмета ў цэлым. Колькасць гадзін, якія адводзяцца для вывучэння элементаў спартыўных гульняў, вагаецца ад 16 да 24 гадзін у адзінаццатых класах.

Нельга з Вамі поўнасцю пагадзіцца і ў тым, што менавіта школа павінна рыхтаваць юнакоў да службы ў арміі. Задача яе, перш за ўсё, заключаецца ў тым, каб падрыхтаваць вучняў да максімальна хуткай адаптацыі ў сучасных умовах жыцця, вучобы ў навучальных установах і працы ў розных сферах вытворчасці.

Падрыхтоўкай жа моладзі да службы ў арміі павінны займацца адпаведныя арганізацыі (раённыя, гарадскія, ваенкаматы і прызыўныя пункты, упраўленні і аддзелы па фізкультуры і спорту і іншыя).

У апошні час дасягнута ўзаемаразуменне паміж Міністэрствамі адукацыі і аховы здароўя па пытаннях часовага і пастаяннага вызвалення вучняў ад заняткаў на ўроках фізічнай культуры.

Права ўстанаўліваць дыягназ і вызначаць тыя або іншыя процілпаказанні і даваць рэкамендацыі прадастаўлена ўрачу, а настаўнік фізічнай культуры павінен у сваёй рабоце кіравацца імі. Парушэнне гэтага правіла нярэдка прыводзіць да сур'ёзнага траўматызму, а часам і да смяротных выпадкаў. Таму "нацягванне" вучняў на вынік дзеля высокіх паказчыкаў гатоўнасці да службы ў арміі прыводзіць да цяжкіх псіхічных і фізічных траўм юнакоў дапрызыўнага ўзросту.

Мы не схільны шукаць апраўданні ўласных недапрацовак, а, наадварот, крытычна ацэньваем вынікі, узмацняем патрабаванні да фізкультурных кадраў. Трэба зазначыць, што са студзеня 2000 года змянілася сістэма аплаты за правядзенне пазакласнай фізкультурна-аздараўленчай работы, што дае станоўчыя вынікі ў павелічэнні масавасці і павышэнні эфектыўнасці пазакласнай работы. Пры гэтым у многіх навучальных установах абавязковыя вучэбныя заняткі дапаўняюцца рознымі пазавучэбнымі формамі работы. Так, у спартыўных гуртках, групах аздараўленчай накіраванасці і па спартыўных інтарэсах у 239 спартыўных дзіцяча-юнацкіх школах і дзіцяча-юнацкіх клубах фізічнай падрыхтоўкі да заняткаў рознымі відамі спорту прыцягнута больш 12000 дзяцей і падлеткаў.

Настаўнікі фізічнай культуры нашай рэспублікі робяць усё, што могуць і што ад іх залежыць, каб пры цяперашніх сацыяльна-эканамічных умовах выпускнікі агульнаадукацыйных вучэбных устаноў былі гатовы не толькі да жыцця, вучобы і работы на вытворчасці, але і да службы ў арміі.

Аляксандр КАНІШЧАЎ,
метадыст вышэйшай катэгорыі Рэспубліканскага цэнтра фізічнага выхавання і спорту навучэнцаў і студэнтаў Міністэрства адукацыі.

Адукацыйныя тэхналогіі

"Французскія майстэрні" Ніны Дзмітрыеўны

НІНА Дзмітрыеўна Хацян сваё жаданне вучыць па-новаму не лічыць пагоняй за модай. Гэта яе чалавечая, прафесійная патрэбнасць. З вялікай разнастайнасці прапануемых зараз новых адукацыйных методык, тэхналогій і г.д. настаўніцы больш даспадобы прыйшліся "Французскія майстэрні". Ніну Дзмітрыеўну проста прывабіла сама ідэя новай адукацыі. Аўтары тэхналогіі "Французскія майстэрні" — французскія філосафы, псіхолагі, пісьменнікі — меркавалі так, што новая адукацыя можа стварыць такіх людзей, якія здольны ўнесці ўклад у змяненне нашага (французскага) грамадства. Тое, што і патрэбна настаўніку — вырасціць такіх людзей, якія б змаглі зрабіць нашу родную Беларусь квітнеючай і шчаслівай краінай. Хто не марыць пра такое? Мне зразумела, чым падкупілі Ніну Дзмітрыеўну "Французскія майстэрні" — надзеяй, што жыццё можна змяніць да лепшага, што многае — у руках настаўніка.

Прадстаўляем нашу гераіню — Ніна Дзмітрыеўна Хацян, настаўніца пачатковых класаў сярэдняй школы № 209 сталіцы, педагог з больш чым дваццацігадовым вопытам работы, мае вышэйшую катэгорыю. Другі год асвойвае тэхналогію "Французскія майстэрні".

Што такое "Французскія майстэрні"? Рух за новую адукацыю ўзнік 70 год таму ў Францыі. Яго заснавальнікі лічылі, што змяненне адукацыі прывядзе да зменаў у грамадстве. Яны казалі, што не ведаюць, як трэба ўдасканальваць сацыяльную сістэму, але новая адукацыя дазволіць сфарміраваць людзей, якія вырашаць гэта пытанне. Самая галоўная думка французскіх рэфарматараў, што ўсе — здольныя, што няма нездольных ні вучняў, ні настаўнікаў. Асэнсаванне слоў "усе здольныя і ўсе здолеюць" дазволіць чалавеку нават у тыя моманты, калі яго праследуюць няўдачы, верыць, што няма забароненых для разумення, для вывучэння зон, няма выключных тэм. Вер, што ты здолееш.

Ідэі "Французскіх майстэрняў" вельмі чалавечныя, таму яны блізкія людзям:

1. Веды вучня — кропка адліку вучобы. З іх развіцця патрэбна пачынаць вучэбны працэс.

2. Праблемная сітуацыя сама па сабе яшчэ не вядзе да навучання. Праблемная сітуацыя павінна раскрываць дзіцяці, што ён штосьці ведае і ў той жа час недастаткова ведае. Яна павінна выклікаць "апетыт" да вучобы.

3. Ніхто не хоча вучыцца, але ўсе жадаюць ведаць. Таму ў дзіцяці патрэбна абуджаць разуменне таго, што вучыцца неабходна.

4. Патрэбна адысці ад пастаяннай ацэнкі адзін аднаго.

5. Надышоў час адмовіцца ад таго, каб іншыя думалі за мяне, і ўстрымацца ад таго, каб думаць за іншых.

"Французскія майстэрні" можна наладзіць па любому школьнаму прадмету, у любым класе. Ёсць пэўны алгарытм пабудовы "майстэрні" — перад вучнямі ставіцца праблема, вызначаецца аб'ект даследавання, ідзе самастойная праца дзяцей па групах. Настаўнік — пабочны наглядальнік.

Дзіця павінна само шукаць веды. Настаўніца, неяк праглядаючы відэазапіс са свята, на якім удзельнічалі яе дзеці, прыйшла ў жах. У дзяцей пыталіся, якія падарункі яны хацелі б атрымаць, а тыя былі ў роспачы, бо не ведалі падрыхтаванага адказу на пытанне. І вось ратунак: нехта адказаў, што кніжку, і тады ўсе захацелі кніжку. Што і казаць, многія нашы настаўнікі яшчэ патрабуюць ад сваіх вучняў, каб тыя адказвалі так, як пра гэта пішацца ў падручніку, ці так, як казаў пра гэта сам настаўнік. Дзяцей не вучаць думаць, іх вучаць запамінаць і паўтараць. Ніна Дзмітрыеўна вырашыла, што ў яе больш так не будзе, што яе вучні больш не будуць паўтараць за ёй падрыхтаваную, прапісную ісціну, што яны самі будуць шукаць веды.

— Я хачу, — кажа настаўніца, — сфарміраваць такіх людзей, у якіх было б сваё, а не настаўніцкае ці бацькоўскае або сяброўскае меркаванне.

Першую сваю "майстэрню" Ніна Дзмітрыеўна падрыхтавала па адным з нялёгкіх школьных прадметаў (на думку саміх вучняў) — матэматыцы, і па адной са складаных тэм — дробы. Падрыхтоўка "майстэрні" заняла шмат часу: трэба было адшукаць многа цікавай, пазнавальнай інфармацыі, пабудаваць працэс даследавання такім чынам, каб дзеці самі дакапаліся да ўсіх крупінак "дробаў". "Няхай дзіця даведаецца не таму, што яму сказалі, а таму, што ён зразумеў" — гэта ўмова. Матэрыял для майстэрні павінен змяшчаць інфармацыю на паўтарэнне, тлумачэнне новага і нават апераджальную.

Спакойная музыка на пачатку "майстэрні" настройвае вучняў на творчую працу, і словы настаўніка накіраваны на тое ж. "Сёння ў нас — "майстэрня". Я — майстар, а вы — падмайстры. Мы павінны правесці даследаванне па матэматыцы. Аб'ект нашага даследавання — цэлае". Дзеці самастойна падзяляюцца па групах і пачынаюць працу. У кожнай групы — свае заданні і свая практычная работа. Настаўнік цяпер — чалавек-невідзімка. Ён "заварыў кашу" — паставіў праблему, зрэдку яе памешвае — дае адно заданне за другім: то як бы дабаўляе агню, то даводзіць яго да мінімуму. Вучні усё робяць самі.

Дзеці павінны рухацца. Работа дзяцей па групах — гэта не азначае, што яны не могуць мець стасункаў, якраз наадварот. Вучні свабодна рухаюцца па кабінету, пытаюцца і дапамагаюць адзін аднаму. Так яны вучацца ўзаемінам, сяброўству. Настаўніца заўважыла, што пасля правядзення некалькіх "майстэрняў" яе вучні сталі часцей збірацца разам, штосьці абмяркоўваць, выдумляць. Клас стаў адным цэлым, няма ніякага духу саперніцтва.

Праца вучня павінна мець сэнс. Многія прадметы, якія выкладаюцца ў школе, здаюцца дзецям непатрэбнымі для жыцця. Таму і стаўленне да вучобы такое, як да нечага часовага. Калі ж мы ўсведамляем сэнс сваіх дзеянняў, то яны ўяўляюцца нам ужо цікавейшымі, жыццёнеабходнымі. Сэнс у дробах — вялікі. Пра гэта вам могуць расказаць трэцякласнікі, бо яны ведаюць, дзе веды пра дробы можна скарыстаць.

Дзеці любяць працаваць рукамі. І гэта трэба ўлічваць пры пабудове ўрока. У "майстэрні" не абысціся без таго, каб што-небудзь не змайстраваць. Тэхналогія прадугледжвае практычную работу.

— Вывучаючы дробы, мы рэзалі палоскі, параўноўвалі іх, — гаворыць Н.Дз.Хацян. — А праз бутэлькі мы знаёміліся з масай і аб'ёмам. Абсалютна аднолькавыя бутэлькі — адна запоўнена маслам, а ў другую налілі ваду. Здаецца, усё засталося аднолькавым, але калі прыгледзецца больш уважліва...

Дзеці любяць практычную частку "майстэрні", дзе можна нешта зляпіць, пабудаваць, склеіць, выразаць. Проста парабіць нешта рукамі, адпачыць ад мысліцельнага працэсу.

Вера настаўніка ў вучня дазваляе і яму паверыць у сябе. Не заўсёды дзеці могуць самастойна справіцца з заданнем. Тады на дапамогу ім прыходзіць настаўнік, але ён не рашае за іх задачу і не дае ім гатовага адказу. Настаўнік прапануе вучням больш лёгкую задачу, але якая абавязкова падкажа ім, як знайсці рашэнне асноўнай.

— Яны ўпэўнены, што справяцца, і я веру, што яны здолеюць. Калі яны павераць у свае сілы, у сябе, тады ім будзе лягчэй у жыцці. Кожнае дзіця можа знайсці свой арыгінальны спосаб вырашэння праблемы, і я гэта ўхваляю. Ёсць розныя рашэнні адной задачы, і я хачу, каб дзіця іх знайшло, — гаворыць настаўніца.

У канцы "майстэрні" групы вывешваюць на дошцы свае праекты і абараняюць іх. Настаўнік таксама паказвае сваю работу. Абараняючы сваю работу, дзеці вучацца выказваць свае думкі, выступаць перад аўдыторыяй, яны пазбаўляюцца многіх комплексаў. Ніякіх каментараў настаўнік наконт работ не выказвае і не выстаўляе адзнак. У "майстэрні" не бывае добрых і дрэнных вучняў, кожны працуе па сваіх магчымасцях.

Трэцякласнікі любяць "Французскія майстэрні", яны іх чакаюць. Таму і просяць сваю настаўніцу, каб яна ім што-небудзь прыдумала. А яшчэ і самі падказваюць ёй тэму для чарговай "майстэрні". Напрыклад, не толькі нешта па матэматыцы рабіць, але і па мове. Задум у Ніны Дзмітрыеўны шмат. Хоча яна "майстэрню" падрыхтаваць і для першакласнікаў па табліцы множання.

— Звычайна я так падыходжу да арганізацыі "майстэрні", — тлумачыць Н.Дз. Хацян. — Праходзім мы нейкі параграф ці тэму з дзецьмі, і я гляджу, як яны разумеюць матэрыял. Калі паўстаюць некаторыя цяжкасці, то я бяруся за распрацоўку "майстэрні".

Увогуле калі я бяру нейкі матэрыял для "майстэрні", ніколі не думаю, што для маіх дзяцей гэта рана ці яны з гэтым не справяцца.

3 "Д" клас, у якім працуе Ніна Дзмітрыеўна, — адзін з лепшых у школе. Тут сабраліся дзеці, якія, мінуючы падрыхтоўчы клас, трапілі ў першы адразу (па ўмове рэформы яны займаюцца па трэцім варыянце, па праграме 4-га класа). "Французскія майстэрні" дапамаглі 3 "Д" выйсці на яшчэ больш высокія паказчыкі ведаў. Дзеці добра і шмат чытаюць, пра што кажа нават школьны бібліятэкар. Яны ўмеюць і карыстаюцца даведачнай літаратурай, слоўнікамі, у іх развітае вуснае маўленне. Па розных пытаннях яны маюць свае меркаванні і выказваюць іх у сваіх сачыненнях.

Ніна Дзмітрыеўна лічыць сваіх выхаванцаў незвычайнымі: "Яны кажуць мне "дзякуй" за тое, што я іх вучу, за адзнаку. Яны могуць падбегчы да мяне і выказаць свае пачуцці тым, што абдымуць і пацалуюць мяне. Яны свабодныя, свабодныя ў сваіх думках і пачуццях. Я таксама ім заўсёды дзякую — за падрыхтаваны матэрыял, за радасць. Мне з імі вельмі-вельмі цікава. Я спяшаюся да іх і лічу, што гэта ў нас узаемна".

Ніна Дзімтрыеўна ўсміхаецца, бо ведае, што гэта і сапраўды так. Яе любяць дзеці. Любяць за прыгожы твар, за ласкавы голас, за "майстэрні", якія яна для іх прыдумвае. У настаўніцы ўжо было шмат выпускаў, але за гэты 3 "Д" клас яна перажывае па-асабліваму. Ніна Дзмітрыеўна нават падумвае пра тое, каб пайсці за сваімі дзецьмі ў сярэднюю школу. Сама яна ў свой час скончыла яшчэ і філалагічнае аддзяленне БДПУ імя М.Танка, таму можа выкладаць яшчэ і мову сваім выхаванцам, і быць іх класным кіраўніком. Настаўніца ведае, як хваравіта дзеці перажываюць пераход з пачатковай школы ў старэйшую. Думаю, што з боку адміністрацыі школы ў Н.Дз.Хацян не будзе ніякіх перашкод. Дырэктар школы Л.В.Шушпан падтрымлівае творчы запал сваіх настаўнікаў. А тыя ўжо самі вызначаюцца, як навучаць дзяцей, па якіх методыках і тэхналогіях. Важна, каб быў добры вынік.

— Зараз патрэбна прымяняць толькі прадуктыўныя формы работы з дзецьмі, — гаворыць Ніна Дзмітрыеўна. — Такія, як парныя і групавыя, дзе адно дзіця навучаецца ў другога. Настаўнік будзе настаўнікам толькі тады, калі ён сам знаходзіцца ў пастаянным пошуку. 22 гады я працую ў школе, шмат чаго ўжо спасцігла, але многае патрэбна яшчэ вывучаць. Я звычайны настаўнік, і лічу, што неабходна ісці ў нагу з часам, рабіць сваю працу цікавай, а гэта значыць шукаць новыя сродкі навучання. І магчымасцей для гэтага дастаткова.

І бібліятэкі, і інстытуты, і іншыя навучальныя ўстановы адукацыі гатовы дапамагчы настаўніку зарыентавацца ў вялікай колькасці новых адукацыйных тэхналогій. Прыйдуць яму на дапамогу і яго калегі, якія ўжо ўводзяць навацыі. Гэта яркія асобы, і мне, журналісту, добра ад таго, што такія людзі ёсць у школе. Ніна Дзмітрыеўна напрыканцы нашай доўгай гутаркі сказала (і я зазначу, што не без гордасці), што яна ў сваім жыцці вызначылася: яна — настаўнік. І таму добра ўсведамляе сваю місію зямную — рабіць навучанне дзяцей справай прыемнай, займальнай і цікавай.

Святлана КІРСАНАВА.

Узровень навучанасці вучняў — 100 працэнтаў

Калі я выбірала тэму "Дробы", адну са складаных тэм матэматыкі, то ставіла перад сабой мэту: не толькі развіццё лагічнага мыслення вучняў, але і пашырэнне, і паглыбленне ведаў па дадзенай тэме, развіццё ўмення працаваць у групах. "Майстэрня" спрые з'яднанню дзіцячага калектыву, выхоўвае станоўчыя якасці асобы — узаемадапамогу, узаемавыручку.

Сістэма работы па тэхналогіі "Французскія майстэрні" дае магчымасць кожнаму дзіцяці раскрыцца як асобе, дапамагае засвоіць складаныя тэмы праграмы: задачы на знаходжанне долі ліку, прапарцыянальнае дзяленне, найменныя лікі.

Працуючы па гэтай тэхналогіі другі год, я зрабіла выснову, што дзеці, лагічна разважаючы, не маюць цяжкасцяў пры рашэнні задач. Аналізуючы вынікі работы па матэматыцы, можна сказаць, што ўзровень навучанасці вучняў трэцяга класа па III мадэлі навучання на гэтым этапе складае 100 працэнтаў, якасць ведаў — 91 працэнт, што дало магчымасць выйсці на добры ўзровень. Гэтыя даныя падрыхтоўкі вучняў па матэматыцы значна вышэйшыя ў параўнанні з мінулым годам навучання.

Аналізуючы рэзультатыўнасць работы па развіцці вылічальных навыкаў, можна сказаць, што якасць ведаў на гэтым этапе складае 90 працэнтаў, што гаворыць пра добры ўзровень падрыхтоўкі вучняў па матэматыцы.

Вопыт работы па тэхналогіі "Французскія майстэрні" я выкарыстоўваю пры правядзенні ўрокаў і па іншых прадметах, у пазакласных мерапрыемствах.

Матэматыка, 3 клас

Аб'ект даследавання:

Цэлае.
1) Утварэнне цэлага
2) Параўнанне доляў
3) Роўныя дробы

Мэта:
1) Даказаць, што цэлае роўнае цэламу па пэўных прыкметах.
2) Утварыць цэлае з яго частак, параўнаць часткі, даказаць, што роўныя толькі часткі аднолькавых цэлых.
3) Даказаць, што два розныя дробы, якія азначаюць адзін і той жа лік — роўныя дробы.

Метад: даследчы.
Форма работы: парная, групавая.
Ход урока:
Гучыць спакойная, меладычная музыка.

Майстар: Дзеці, сёння мы адкрываем чарговую нашу майстэрню царыцы ўсіх навук — матэматыкі. Кожны з вас — творца, мысліцель, даследчык. Вы атрымліваеце права свабодна хадзіць па майстэрні, выказваць свае думкі. Вам даецца права на свабодны пошук рашэння, знаходзіць свой шлях даследавання гэтай праблемы. Аб'ект нашага даследавання: цэлае.

Актуалізацыя вывучаных ведаў.
Дэманстрацыйны матэрыял: у вучняў на сталах ляжаць яблыкі (розныя па памеру), геаметрычныя фігуры, мячыкі, цукеркі і інш.

Майстар: Што мы можам прыняць за цэлае?
Дзеці паказваюць прадметы.

Майстар: Ці можна сцвярджаць, што цэлае заўсёды роўнае цэламу? Абгрунтуйце сваё сцвярджэнне.

Абмеркаванне ў групах. Ходзяць, параўноўваюць, абмяркоўваюць. Слухаем прадстаўнікоў груп.

Выснова: цэлае не заўсёды роўнае цэламу. Параўноўваючы цэлае таксама мы павінны зазначыць, па якіх прыкметах робім параўнанне.

Майстар: Зараз ваша задача — пераканаць мяне ў гэтым.

Заданне I

Кожная група атрымлівае заданні. На стале прадметы: 1 літр вады і 1/2 літра вады, вялікі і маленькі яблык, яблык, груша, 1 металічны шарык, 1 пластмасавы шарык, квадрат і прамавугольнік.

Заданне 1-й групе: Даказаць, што цэлае не роўнае цэламу па аб'ёму.
Вучні выбіраюць 1 літр вады і 1/2 літра вады.
Заданне 2-й групе: Даказаць, што цэлае не роўнае цэламу па масе.
Вучні выбіраюць шарык металічны і пластмасавы.
Заданне 3-й групе: Даказаць, што цэлае не роўнае цэламу па памеры.
Вучні выбіраюць вялікі і маленькі яблык.
Заданне 4-й групе: Даказаць, што цэлае не роўнае цэламу па форме.
Дзеці выбіраюць яблык і грушу.

Кожная група абмяркоўвае правільнасць выбару, падыходзіць да іншых груп, уносіць карэктывы. Вучні вызначаюць лідэра ў групе, які будзе абараняць выбар рашэння ўсёй групы.

Слухаем прадстаўнікоў груп.

1 група. Мы лічым, што выбраныя намі цэлыя не роўныя па аб'ёму, бо 1 літр вады большы за 1/2 літра.

2 група. Выбраныя намі цэлыя не роўныя па масе, бо металічны шарык цяжэйшы за пластмасавы.

3 група. Выбраныя намі цэлыя не роўныя па памеры, бо адзін яблык большы за другі.

4 група. Выбраныя намі цэлыя не роўныя па форме, бо яны розныя (яблык і груша).

Пазіцыя майстра — пабочны назіральнік. Ён моўчкі слухае прадстаўнікоў груп, падтрымліваючы іх добразычлівай усмешкай.

Майстар: Ці можам мы сцвярджаць, ведаючы, што не роўныя цэлыя, але роўныя іх палавіны? Абмяркуйце ў групах.

Вучні параўноўваюць, спрачаюцца, абмяркоўваюць. Выступаюць прадстаўнікі груп, робяць выснову.

Выснова: Калі цэлыя не роўныя, то не роўныя і іх палавіны.

Заданне 2

Практычная работа

На стале ў кожнай групы лісты паперы, нажніцы, лінейкі, алоўкі, ручкі, аднолькавыя квадраты.

Майстар: Ці можам мы прыняць за цэлае квадрат? Параўнайце ў групе, у іншых групах.

Выснова: цэлыя роўныя.

Заданні па групах. Адказы вывешваюцца на дошцы.

I група. Практычна паказаць, колькі 1/2 доляў змяшчаецца ў квадраце, і запісаць дробам.

Вучні разразаюць нажніцамі, параўноўваюць часткі. Запісваюць: $1/2 + 1/2 = 2/2 = 1$

II група. Колькі 1/3 у квадраце?
III група. Колькі 1/4 у квадраце?
IV група. Колькі 1/6 у квадраце?

Майстар знаходзіць 1/2 ад квадрата, большага па памеры, чым у 1-й групе. Просіць падысці да яго прадстаўніка 1-й групы і ўзяць долю. Параўноўвае са сваёй часткай.

Пытанне: Якую частку квадрата складае кожнае цэлае? Чаму яны не роўныя?

Вучні абмяркоўваюць.

Выснова: Цэлыя розныя, таму і не роўныя іх палавіны.

Майстар. Ваша задача — параўнаць долі ліку 1/2; 1/3; 1/4; 1/6 і знайсці заканамернасць.

Кожны ўдзельнік групы бярэ долю і параўноўвае з кожнай доляй астатніх трох груп.

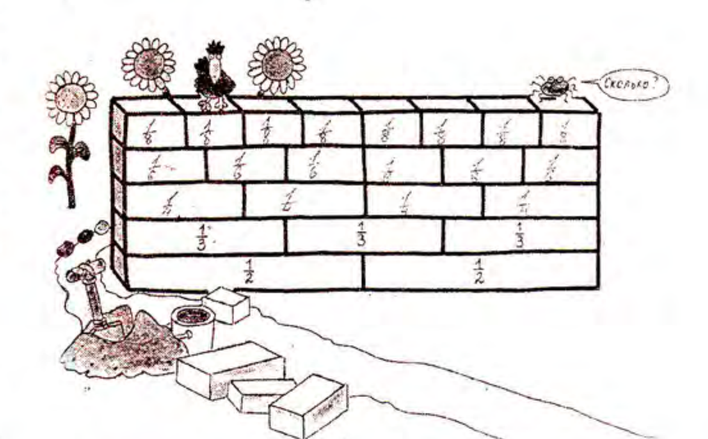
Выснова прадстаўнікоў груп: Чым большы назоўнік дробу, тым меншы дроб.

Заданне 3

Мэта: Знаёмства з роўнымі дробамі.
На сталах у кожнай групы — аднолькавыя палоскі паперы.
Заданне:
1-й групе: адрэжце 1/2 цэлага
2-й групе: адрэжце 2/3 цэлага
3-й групе: адрэжце 2/4 цэлага
4-й групе: адрэжце 4/6 цэлага.
Майстар: Параўнайце 1/2 і 2/4; 2/3 і 4/6.
1-я група параўноўвае з 3-й, а 2-я група — з 4-й.
Выснова: Два дробы, якія азначаюць адзін і той жа лік, называюцца роўнымі дробамі.

Заданне 4

Дакажыце, што два розныя дробы роўныя.
Гучыць музыка.
Майстар: Заплюшчыце вочы. Зараз мы з вамі апынемся ў цудоўным садзе, абнесеным цаглянай агароджай.

1) Напішыце, якой часткай з'яўляецца кожная цагліна.
2) Пасля выканання задання, кожная група атрымае ў падарунак экзатычную кветку, вырашчаную ў гэтым садзе. Вы павінны напісаць, якую частку ўсёй кветкі складаюць чырвоныя пялёсткі.

(Намаляваць кветкі з рознымі пялёсткамі. Напрыклад: усяго ў кветкі шэсць пялёсткаў, два замаляваць чырвоным, а астатнія — жоўтым).

Вучні абмяркоўваюць у групах. Група раіцца з другой групай. Работы вывешваюцца. Папраўляюцца. Вяртаюцца да дзяцей, якія зрабілі памылкі.

Слухаем прадстаўнікоў групы: Мы лічым роўнымі дробамі наступныя дробы (кожная група называе свае дробы).

Заданне 5

Раздаюцца карткі з задачамі.
Задачы (розныя па складанасці):

1) Турысты прайшлі 20 км. У першы дзень яны прайшлі 1/5 частку ўсяго шляху, у другі дзень — 1/4 частку, а астатні шлях прайшлі ў трэці дзень. Колькі км яны прайшлі ў трэці дзень?

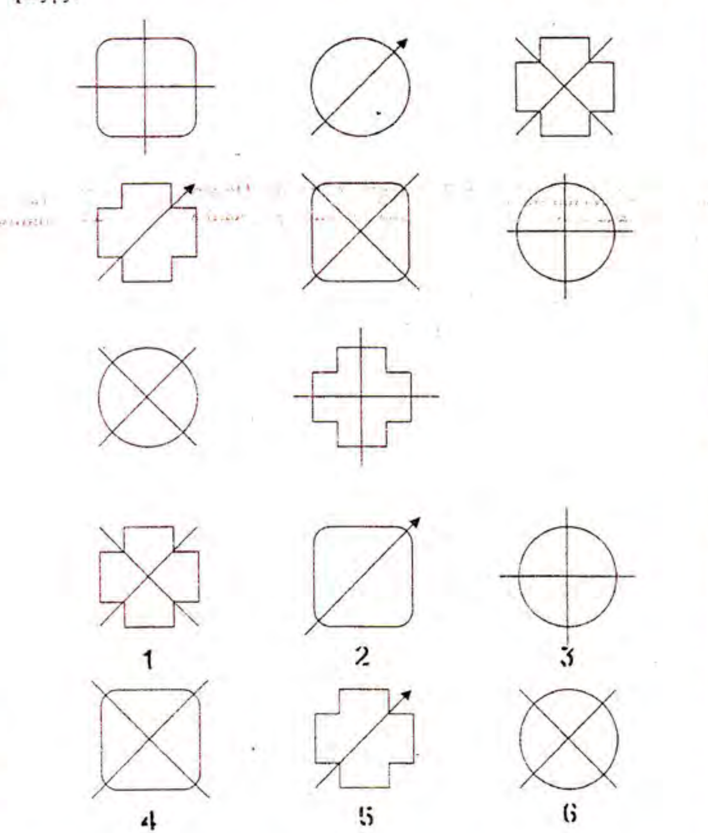
2) Даўжыня дроту 24 м. Адрэзалі 1/3 частку дроту. Колькі метраў дроту засталося?

3) Ад кавалка тканіны даўжынёй 60 м адрэзалі 1/5 частку, а ад кавалка тканіны даўжынёй 90 м адрэзалі 1/6 частку. Ад якога кавалка тканіны і на колькі больш матэрыіі адрэзалі?

Слухаем прадстаўнікоў груп, якія тлумачаць рашэнне задач.

Заданне 6

Раздаюцца лісточкі з заданнямі.
Знайдзіце заканамернасць і ўкажыце адпаведную пранумараваную фігуру.

Вучні абмяркоўваюць, вывешваюць адказы.
Слухаем прадстаўнікоў груп.

Майстар: На гэтым наша работа ў майстэрні закончылася, але даследчая работа будзе працягвацца. Я веру, што ў будучыні хто-небудзь з вас стане вынаходцам, вучоным, зможа выбраць і рашыць праблему ў галіне якой-небудзь навукі.

Ніна ХАЦЯН,
настаўніца пачатковых класаў
сярэдняй школы № 209 Мінска.

Будні сельскай школы

Арыентацыя — на асобу дзіцяці

Педагагічны калектыў Хацюхоўскай сярэдняй школы Крупскага раёна плённа працуе над развіццём творчых здольнасцей вучняў, выхаваннем грамадзяніна суверэннай Беларусі на традыцыях свайго народа.

Шмат работы праводзіцца па фарміраванні самасвядомасці асобы, здаровага ладу жыцця, па развіцці эмацыянальнай сферы дзіцяці, пачуцця прыгожага сродкамі прыроды і мастацтва, па фарміраванні экалагічнай свядомасці, маральным фарміраванні асобы.

Асноўным накірункам работы ўсіх педагагічных работнікаў, як і ў папярэднія гады, з'яўляецца дыферэнцыяцыя навучання. Чатыры гады школа паспяхова прадаўжае работу па знешняй дыферэнцыяцыі. І як вынік плённай творчай работы педагагічнага калектыву — высокі ўзровень ведаў вучняў. Правядзенне ў маі пераводных экзаменаў дазволіла сістэматызаваць і абагульніць пройдзены матэрыял, праверыць узровень ведаў дзяцей. Падвядзенне вынікаў навучання выявіла, што са 158 вучняў 1 — 11 класаў 51 вучань закончыў навучальны год на "4" і "5" і 10 вучняў — на "5" (усяго 41,7 працэнта), у школе няма другагоднікаў.

Трывалыя веды выявілі вучні і пры правядзенні кантрольных зрэзаў. Так, па англійскай мове (настаўніца Н.П.Бабіцкая) у 5 класе 100 працэнтаў вучняў справіліся з тэставым заданнем, з іх 80 працэнтаў — на "4" і "5", у 6 класе 94,4 працэнта вучняў атрымалі станоўчыя адзнакі, з іх 50 працэнтаў — "4" і "5", у 7 класе 100 працэнтаў вучняў выканалі заданне, з іх 82 працэнты — на "4" і "5", у 8 класе адпаведна 100 працэнтаў і 44,4 працэнта. У 3 класе (настаўніца В.В.Сімановіч) па матэматыцы станоўчыя адзнакі атрымалі 81,8 працэнта вучняў, па беларускай мове — 100 працэнтаў (з іх 80 працэнтаў — "4" і "5"). У 1 класе (настаўніца А.А.Ждановіч) па беларускай мове выканалі работу 92,3 працэнта вучняў з іх 61,5 працэнта — на "4" і "5", па матэматыцы 77 працэнтаў вучняў справіліся з работай.

Нядрэнныя вынікі паказалі вучні профільнай групы 9 класа. Па англійскай мове (настаўніца Н.П.Бабіцкая) з 7 чалавек 4 выканалі тэставае заданне на павышаным узроўні на "4" і тры на "3". Па рускай мове (настаўніца С.І.Палтарацкая) усе 7 вучняў выканалі работу на "4" і "5".

Вучні профільных груп пацвердзілі ўзровень сваіх ведаў і на раённых алімпіядах, дзе вучні 11 класа паказалі лепшыя вынікі па беларускай мове: Наталля Хадасевіч — 1 месца, Святлана Еўчанка — 2 месца, Ірына Мельнікава — 3 месца. Па беларускай мове адпаведна першае і другое месцы занялі вучаніцы 9 класа Святлана Рогава і Ірына Крыгіна (настаўніца Т.М.Макрыцкая). Па рускай мове Марына Сысой (11 клас) заняла 1 месца, Андрэй Радкевіч, (10 клас) — 2 месца (настаўніца С.І.Палтарацкая).

Не засталіся ўбаку і настаўнікі іншых прадметаў: 2 месца заняў па гісторыі вучань 10 класа Дзяніс Цэхавы (настаўнік М.М.Рогаў), 2 месца па хіміі заняла вучаніца 9 класа Вольга Пручкоўская (настаўніца Л.П.Пручкоўская).

Увогуле 20 вучняў старшых класаў увайшлі ў дзесятку лепшых на раённых прадметных алімпіядах і прынеслі школе 9 прызавых месцаў. Добра выступілі нашы вучаніцы на абласных алімпіядах, а Марына Сысой атрымала пахвальны водгук за лепшую работу лінгвістычнага конкурсу на рэспубліканскай алімпіядзе па рускай мове.

У школе працягваецца работа па абагульненні вопыту работы настаўніцы рускай мовы і літаратуры С.І.Палтарацкай і настаўніцы беларускай мовы і літаратуры Т.М.Макрыцкай. Неаднаразова на пасяджэннях педагагічнага савета адзначалася высокая выніковасць іх працы. Настаўніцы з ахвотай дзеляцца сваім вопытам работы з калегамі. Так, у снежні 1999 года на базе школы быў праведзены семінар настаўнікаў рускай мовы і літаратуры, а таксама семінар намеснікаў дырэктараў школ па вучэбна-выхаваўчай рабоце. У час яго правядзення педагагічны калектыў падзяліўся вопытам работы па дыферэнцыяцыі навучання з педагогамі школ раёна. Госці мелі магчымасць наведаць урокі практычна па ўсіх асноўных прадметах вучэбнага плана і азнаёміцца з формамі і метадамі работы настаўнікаў па ўнутранай і знешняй дыферэнцыяцыі, наведаць выставу работ вучняў, школьныя музеі, пазнаёміцца з літаратурнай творчасцю вучняў школы і метадычнай выставай, на якую настаўнікі змясцілі свае лепшыя распрацоўкі.

"Вялікае месца ў рабоце з вучнямі займаюць факультатывы, якія даюць магчымасць дзецям выбраць накірунак профільнага навучання, — зазначыў Васіль Мікалаевіч Барысенка, дырэктар школы. — Дзеці, якія не займаюцца ў профільных групах, маюць магчымасць наведваць курсы па выбары. Так, на працягу 1999, 2000 гадоў у школе працавалі факультатывы па беларускай мове і матэматыцы ў 5 — 7 класах, па англійскай мове — у 6 касе. Курсы па выбары па матэматыцы — у 8 — 11 класах, па хіміі — у 9 класе, біялогіі — у 9 і 11 касах. Вывучэнне замежнай мовы пачынаецца з падрыхтоўчага класа".

На працягу навучальнага года праводзіліся заняткі па курсу "Правы дзіцяці", арганізаваны заняткі па курсу "Здаровы лад жыцця".

Вялікая выхаваўчая работа на працягу года праводзілася класнымі кіраўнікамі, сацыяльнымі педагогам і саветам школы. Праведзена шмат індывідуальных гутарак з асобымі вучнямі, схільнымі да правапарушэнняў. Напрыклад, гутаркі ў класах: 8 — 11 — "Паводзіны ў грамадскіх месцах"; 7 — 8 — "Злачынствы і правапарушэнні непаўналетніх"; 10 — 11 — "Аб СНІДзе". На працягу ўсяго года было арганізавана дзяжурства ў сельскім клубе.

Актыўна дзейнічае піянерская арганізацыя. Увесь навучальны год піянеры працавалі па праграме "Мой родны кут". Савет дружыны трымаў у полі зроку асноўныя пытанні піянерскага жыцця: цімураўскую работу, вучобу, работу піянерскіх важатых, санітарны стан класаў і знешні выгляд вучняў. Савет дружыны сістэматычна падводзіў вынікі спаборніцтва паміж піянерскімі класамі за пераходны вымпел "Лепшаму піянерскаму атраду". Па выніках навучальнага года вымпел атрымаў атрад імя У.Кавалёнка (6 клас, класны кіраўнік Н.М.Пратасеня).

Не засталася ўбаку і самая малодшая арганізацыя школы "Жураўлікі", у склад якой уваходзяць вучні 2 — 4 класаў. Вельмі многа цікавых мерапрыемстваў праводзілася з малодшымі школьнікамі на працягу года: "Падарожжа ў краіну казкі", "Свята фарбаў", "Навагодняя казка", "Матуля мілая мая", "Здаровая і смачная ежа", "Свята Буквара", народныя святы: "Вячоркі", "Каляды", "Саракі", "Вялікдзень". Ва ўсіх мерапрыемствах ім дапамагалі важатыя піянерскіх атрадаў, таксама яны дапамагалі ім у вучобе, праводзілі розныя гульні ў час адпачынку.

Вельмі цікава праходзілі ў Хацюхоўскай школе тыдні фізікі, гісторыі, англійскай мовы, у якіх прынялі актыўны ўдзел разам са старэйшымі дзецьмі і малодшыя школьнікі. Вучні пачатковых класаў не толькі з задавальненнем назіралі за фізічнымі доследамі, "хварэлі" за любімыя каманды ў час брэйнг-рынгу па гісторыі, але і прымалі ўдзел у віктарынах.

На працягу навучальнага года было праведзена шмат як агульнашкольных, так і класных мерапрыемстваў, накіраваных на вырашэнне пастаўленых перад школай задач. Дзеці мелі магчымасць развіваць свае здольнасці: спявалі, танцавалі, дэкламавалі аўтарскія вершы ў школьным фестывалі "Вясёлка". Прыгожа і цікава прайшла выстава зімовых букетаў і кампазіцый, дзе 6 і 8 класы занялі першае месца. З задавальненнем вучні сярэдніх і старшых класаў рыхтаваліся да школьных сустрэч Клубаў Вясёлых і Знаходлівых, а потым падтрымлівалі падрыхтоўку і выступленні агульнашкольных каманд КВЗ у раёне, дзе "Малайцы" займаюць першае месца ў сваёй зоне другі год запар.

"Удзел школьнікаў у раённых конкурсах, фестывалях "Крупская вясёлка", патрыятычнай песні, выставе выяўленчага мастацтва "Дзеці. Мір. Мастацтва", выставе па дэкаратыўна-прыкладной творчасці "Майстрыха", конкурсах малюнкаў, прысвечаных Дню Перамогі, даў магчымасць не толькі паказаць свае здольнасці, а паглядзець і ацаніць таленты і іншых дзяцей.

У школе прайшло шмат спартыўных мерапрыемстваў: спартландыі ў малодшых і сярэдніх класах, спаборніцтвы па міні-футболу, міні-валейболу, валейболу, лыжныя гонкі, па футболу, валейболу.

Можна многа расказаць таксама пра спартыўныя дасягненні школы, пра набыткі ў экалагічным выхаванні і многае іншае. Галоўнае, што поспех і набыткі ёсць, не сумняваемся, што яны памножацца дзякуючы энтузіязму і творчасці педагагічнага калектыву школы.

Мікалай ГРУДЗІНСКІ,
Уладзімір ВЕЯЛКА,
метадысты Мінскага абласнога ІПК.

Навука ў асобах

Уладзімір ПІЛІПОВІЧ:

“У мяне асаблівае стаўленне да настаўнікаў”

На пачатку года споўнілася 70 гадоў з дня нараджэння і 50 гадоў навуковай і навукова-арганізацыйнай дзейнасці акадэміка, заслужанага дзеяча навукі БССР, лаўрэата дзяржаўных прэмій СССР і Рэспублікі Беларусь, доктара фізіка-матэматычных навук, прафесара Уладзіміра Антонавіча Піліповіча.

У.А.Піліповіч нарадзіўся ў в.Слабада Мазырскага раёна Гомельскай вобласці ў сям'і настаўніка. У 1949 годзе скончыў Грабянёўскую сярэднюю школу Магілёўскага раёна і паступіў на фізіка-матэматычны факультэт Беларускага дзяржаўнага універсітэта. Пасля яго заканчэння быў прыняты ў аспірантуру пры Дзяржаўным аптычным інстытуце імя С.І.Вавілава. У 1959 годзе яму прысуджана вучоная ступень кандыдата фізіка-матэматычных навук.

З 1957 года вучоны працуе ў Інстытуце фізікі АН БССР. Тут ён адным з першых на Беларусі пачаў эксперыментальныя даследаванні ў галіне лазернай фізікі.

У 1971 годзе У.А.Піліповіч прызначаны кіраўніком Лабараторыі электронікі АН БССР, пераўтваранай у 1973 годзе ў Інстытут электронікі АН БССР. Па яго ініцыятыве ў інстытуце былі разгорнуты даследаванні па перспектыўных накірунках сучаснай электронікі: опта-электроніцы, аптычнай апрацоўцы інфармацыі, квантавай электроніцы, навуковым прыборабудаванні. Па гэтых напрамках вучоным створана буйная навуковая школа, работы якой шырока вядомы ў нашай краіне і за мяжой.

За фундаментальныя даследаванні вадкіх крышталяў для аптычнай апрацоўкі інфармацыі У.А.Піліповічу ў складзе аўтарскага калектыву ў 1985 годзе прысуджана Дзяржаўная прэмія СССР, а ў 1996 — Дзяржаўная прэмія Рэспублікі Беларусь.

— Уладзімір Антонавіч, калегі характарызуюць Вас як вучонага-даследчыка, якому ўласцівы высокая патрабавальнасць да дакладнасці атрыманых вынікаў, прыгажосць у эксперыменце, глыбокая навуковая інтуіцыя. Магчыма, Вам таксама вядома, як адбываюцца адкрыцці ў навуцы?

— У гэтай, я сказаў бы, экстрэмальнай для розуму сітуацыі вельмі важная роля належыць інтуіцыі. На маю думку, яна з'яўляецца самым галоўным элементам творчасці. Аб адкрыццях існуе шмат выказванняў. Мне ж уяўляюцца вычарпальнымі па гэтым пытанні геніяльныя па сутнасці і непаўторныя па прыгажосці словы Пушкіна:

О, сколько нам
открытий чудных
Готовит просвещенья дух,
И опыт, сын ошибок трудных,
И гений, парадоксов друг!

У перакладзе на мову прозы гэта значыць, што няведанага ў навакольным свеце намнога больш, чым вядомага. І з назапашваннем ведаў, атрыманых на базе вялікага вопыту, доля навукі ў аб'ёме чалавечай дзейнасці будзе павялічвацца. Няўстойлівая мяжа паміж вядомым і невядомым, вядомымі і памылковымі поглядамі — асноўнае месца знаходжання таго, што павінна быць адкрыта. Таму, аўтары будучых адкрыццяў, выстройвайцеся ў чаргу! У навуцы беспрацоўя не будзе.

— Цяга да тэхнікі, дакладных навук была ў Вас з дзяцінства?

— Мой бацька быў выкладчыкам беларускай мовы і літаратуры. Спецыяльна ён мяне не арыентаваў на які-небудзь прадмет, але вельмі заахвочваў і падтрымліваў маё захапленне радыётэхнікай. Акрамя таго, мне вельмі пашанцавала, што ў школьныя гады я меў магчымасць чытаць акрамя падручнікаў кнігі па фізіцы, радыётэхніцы, астраноміі, якія я браў у хатняй бібліятэцы аднаго з настаўнікаў школы. У студэнцкія гады цікавіўся навуковай работай. Маімі настаўнікамі былі цудоўныя людзі і выдатныя вучоныя Антон Нікіфаравіч Сеўчанка і Барыс Іванавіч Сцяпанаў. Барыс Якаўлевіч Свешнікаў, з якім мне давялося сустрэцца ўжо ў Ленінградзе, калі я быў аспірантам, быў маім навуковым кіраўніком. У мяне асаблівае стаўленне да настаўнікаў. Настаўнік у навуцы — гэта яшчэ і настаўнік у жыцці, бо ён акрамя дапамогі ў выбары навуковага напрамку, фармулёўкі задач доследу дае прыклад паводзін у навуковым асяроддзі, з калегамі-навукоўцамі, крытычнага стаўлення да вынікаў сваёй працы. Дарэчы, у абагульняльным сэнсе ўсе настаўнікі — ці то ў школе, ці то ў ВНУ — робяць тое ж самае. Таму кожны з нас — гэта люстэрка нашых настаўнікаў, своеасаблівы іх адбітак, але толькі аддалены ў часе.

— Як здарылася, што Вы — вядомы фізік, супрацоўнік Інстытута фізікі АН БССР — сталі заснавальнікам новага напрамку і цэлага навуковага цэнтра, які вывучае некалькі іншую галіну навукі — электроніку?

— Пасля заканчэння аспірантуры ў Дзяржаўным аптычным інстытуце імя С.І.Вавілава ў Ленінградзе ў 1957 годзе я вярнуўся ў Мінск і пачаў працаваць у Інстытуце фізікі і матэматыкі АН БССР. Крыху пазней матэматыкі вылучыліся ў асобны інстытут. У пачатку 60-х былі створаны лазеры, і Інстытут фізікі АН БССР актыўна падключыўся да гэтай тэматыкі. Я, як і многія іншыя супрацоўнікі інстытута, таксама пачаў займацца гэтай праблемай. На жаль, практыкам у адрозненне ад тэарэтыкаў, якім не спатрэбілася шмат намаганняў, каб перайсці на новую тэматыку, давялося ствараць цалкам новую эксперыментальную базу: новыя матэрыялы, новыя крыніцы святла, новыя імпульсныя метады вымярэння і г.д. Мне з дапамогай маіх ленінградскіх і маскоўскіх сяброў пры актыўным спрыянні А.Н.Сеўчанкі ўдалося ў сціслыя тэрміны сабраць усё неабходнае абсталяванне і стварыць першы на Беларусі лазер — трэці па ліку ў СССР пасля Ленінграда і Масквы.

Здарылася так, што менавіта падчас актыўных даследаванняў па лазерах (тады ў мяне ўжо былі тры аспіранты па гэтай тэматыцы) вясной 1971 года прэзідэнт Акадэміі навук БССР акадэмік М.А.Барысевіч прапанаваў мне ўзначаліць лабараторыю электронікі, якая была арганізавана пры Прэзідыуме Акадэміі навук яшчэ ў 1961 годзе. Гэта была радыкальная змена ў маёй навуковай і навукова-арганізацыйнай рабоце.

— Так, жыццё часам прапануе зрабіць рашаючы выбар. Дзякуючы збегу абставін і назапашанаму багажу ведаў менавіта Вам суджана было стварыць першы ў рэспубліцы лазер на рубіне. А як развіваліся падзеі на новым полі дзейнасці?

— Кіраўніком лабараторыі электронікі я быў прызначаны ў маі 1971 года. Туды ж разам са мной былі пераведзены пятнаццаць супрацоўнікаў, з якімі я працаваў у Інстытуце фізікі. Сярод іх — чатыры з вучонай ступенню. У лабараторыі электронікі ў гэты час працавала прыкладна 250 чалавек. Большая частка з іх была запрошана з Новасібірска. Сярод іх былі, безумоўна, таленавітыя і здольныя спецыялісты, якія працавалі ў галіне вакуумнай электронікі. На жаль, перспектывы развіцця гэтага напрамку ў Беларусі не было. У той час у Мінску хуткімі тэмпамі развівалася паўправадніковая электроніка, мікраэлектроніка, ствараліся прадпрыемствы электроннага машынабудавання, элементнай базай вылічальнай тэхнікі станавілася інтэгральная мікраэлектроніка. Канешне, у гэтай сітуацыі перад Прэзідыумам АН БССР паўстала пытанне аб пераарыентацыі даследаванняў лабараторыі электронікі на новыя навуковыя напрамкі.

У гэты час як у СССР, так і за мяжой стала фарміравацца думка аб магчымасці шырокага выкарыстання кагерэнтнага лазернага выпраменьвання сумесна з інтэгральнымі паўправадніковымі фотапрыёмнікамі для стварэння прынцыпова новай элементнай базы для апрацоўкі вялікіх аб'ёмаў інфармацыі — інтэгральнай оптаэлектронікі. Натуральна, што калі ў 1972 годзе вырашалася пытанне аб стварэнні інстытута на базе лабараторыі электронікі, то Прэзідыум АН БССР у якасці аднаго з навуковых напрамкаў вызначыў фізічныя асновы оптаэлектронікі і аптычнай апрацоўкі інфармацыі. Дзеля справядлівасці варта сказаць, што канчатковае рашэнне па зацвярджэнні навуковых напрамкаў прымалася толькі пры ўхваленні іх Прэзідыумам АН СССР, Камітэтам па навуцы і тэхніцы пры Савеце Міністраў СССР, а затым і Саветам Міністраў БССР. Я хачу сказаць, што гэта была не проста доўгая бюракратычная працэдура, але і сур'ёзная навуковая экспертыза абраных навуковых напрамкаў буйнымі і вядомымі спецыялістамі.

1 студзеня 1973 года быў створаны Інстытут электронікі. Я ўжо да гэтага часу абараніў доктарскую дысертацыю, якая была падрыхтавана на базе вынікаў даследаванняў, выкананых яшчэ ў Інстытуце фізікі.

— Развіццё новых напрамкаў патрабавала і новай эксперыментальнай базы. Як яна ствараласа?

— Перш за ўсё ў інстытуце былі арганізаваны навуковыя лабараторыі па новых напрамках. Затым было створана спецыяльнае канструктарска-тэхналагічнае бюро з добрай вытворчай і тэхналагічнай базай, што дазваляла ствараць не толькі лабараторныя ўзоры навукова-тэхнічнай прадукцыі, але і пастаўляць іх па заказах іншых прадпрыемстваў, актыўна ўдзельнічаць у рознага роду выставах. У 1985 годзе колькасць супрацоўнікаў інстытута складала каля 700 чалавек, з іх кожны дзесяты быў з вучонай ступенню.

— Як Вы ацэньваеце сённяшняе становішча Інстытута электронікі?

— Цяпер у інстытуце працуе каля 200 чалавек. Скарачэнне адбылося ў 3,8 раза. У той жа час супрацоўнікаў з вучонай ступенню паменшылася на 25 — 30 працэнтаў. На жаль, па зразумелых прычынах пакінулі інстытут пераважна маладыя і далёка не горшыя супрацоўнікі. Частка з іх паехала за мяжу. Тым не менш лабараторыі інстытута ўкамплектаваны навуковымі кадрамі даволі добра. Гэта дае магчымасць падтрымліваць высокі інтэлектуальны ўзровень даследаванняў. Праўда, з-за малога прытоку маладых спецыялістаў сярэдні ўзрост навуковых супрацоўнікаў расце. Факт не вельмі прыемны.

Кваліфікацыя навуковых супрацоўнікаў дазваляе ставіць у інстытуце актуальныя задачы. Вялікая доля навуковых вынікаў апрабуецца ў замежных выданнях і на міжнародных канферэнцыях. Узровень навуковых даследаванняў мог быць значна вышэйшым, калі б вучоныя мелі сучаснае навукова-даследчае абсталяванне. Справа ў тым, што за апошнія 10 гадоў у інстытуце не куплена ніводнага новага навуковага прыбора, ніводнай сучаснай тэхналагічнай прылады. Няма сродкаў на набыццё сучасных матэрыялаў і рэактываў. Усё гэта не вельмі спрыяе таму, каб атрымаць вынікі міжнароднага ўзроўню. Асабліва складаная сітуацыя з атрыманнем з-за мяжы перыядычнай навуковай інфармацыі. Праблематычнай становіцца і падпіска на часопісы, што выдаюцца ў Расіі. У нейкай ступені з дапамогай сеткі Інтэрнет удаецца кампенсаваць недахоп інфармацыі, аднак за найбольш каштоўную і цікавую інфармацыю патрабуецца валюта, што ў нашых умовах — чарговая перашкода. Усе гэтыя складанасці інстытут, канешне ж, пераадольвае, і, я спадзяюся, што працэс, як кажуць, не вельмі зацягнецца. Усе лабараторыі паспяхова выканалі заданні па тэмах папярэдніх пяці гадоў.

—Якія, на Вашу думку, перспектывы развіцця электронікі на Беларусі?

— Ацэнка перспектывы, як вядома, вельмі залежыць ад пазіцыі, з якой яна робіцца. Калі глядзець на перспектыву развіцця электронікі з улікам спецыялістаў, якія маюцца ў рэспубліцы і якія арганізаваны ў дастаткова вялікую колькасць навуковых і прамысловых цэнтраў, то магчымасці гэтыя немалыя. Аднак калі паглядзець на перспектыву з пазіцый сусветных дасягненняў у гэтай галіне, то яна ўяўляецца не вельмі спрыяльнай. На самай справе, сусветны ўзровень дасягненняў мікраэлектронікі сёння характарызуецца прамысловым засваеннем тэхналагічных нормаў у 0,18 — 0,13 мікраметра. Гэта значыць, што памеры транзістараў і злучэнняў паміж імі ў інтэгральнай схеме такія малыя, што на адным крышталі, які завецца чыпам, можна размясціць дзясяткі і сотні мільёнаў транзістараў. Канешне, для дасягнення гэтага ўзроўню былі задзейнічаны вялізныя рэсурсы такіх высокаразвітых у эканамічным сэнсе краін, як ЗША, Японія, вядучых еўрапейскіх дзяржаў. Становішча на шляху самастойнага дасягнення гэтага ўзроўню бессэнсоўна, ды гэтага ніхто, спадзяюся, і не прапануе. Тым не менш у свеце ўсё больш і больш краін, у мінулым зусім неразвітых у параўнанні з нашай рэспублікай (напрыклад, Філіпіны, Інданезія і інш.), актыўна ўключаюцца ў засваенне інфармацыйных тэхналогій высокага ўзроўню. Спрыяюць гэтаму глабальны характар навукі і тэхналагічных дасягненняў, па-першае, і дзеянне рыначных адносін, якія аптымізуюць размеркаванне працы і капіталу, па-другое.

Беларусь, як мне ўяўляецца, для ўзаемадзеяння з уладарамі высокіх прамысловых тэхналогій з'яўляецца вельмі прывабнай. І той факт, што мы не ператвараемся ў "электронную Меку" ў цэнтры Еўропы, сведчыць толькі пра тое, што бакі пакуль не знаходзяць спосабу стаць прывабнымі адзін для аднаго.

Я хачу думаць, я спадзяюся, што такое ўзаемаразуменне наступіць...

Гутарыла Сняжана МІХАЙЛОЎСКАЯ.

Новая кніжная серыя

Беларускі гістарычны раман

Раманам Уладзіміра Караткевіча пра беларускае сярэднявечча "Хрыстос прызямліўся ў Гародні", што зусім нядаўна выйшаў з друку і з'явіўся ў нашых кнігарнях, выдавецтва "Беллітфонд" распачало вялікую кніжную серыю — "Беларускі гістарычны раман".

Доўгі час розныя "абраднікі з захаду і з усходу" ўсялякі засланялі ад нас, перакручвалі да непазнавальнасці нашу шматвекавую гісторыю, імкнучыся зрабіць з нас Іванаў, якія не помняць сваіх радоў-плямён. Гэтыя палітыканы ад Гісторыі добра ведалі: народ без сваёй гістарычнай памяці, без нацыянальнай самасвядомасці становіцца звычайным "памяркоўным" насельніцтвам, якое вельмі лёгка можна далучыць да сваёй дзяржавы, прыхапіўшы разам з ім і ўсю яго тэрыторыю, яго краіну.

Мэта нашай серыі — вярнуць беларускаму народу яго слаўную, але амаль забытую і занядбаную намі Гісторыю, такую, якая была яна ў сапраўднасці.

У серыі “Беларускі гістарычны раман” мы мяркуем праз яркія мастацкія вобразы расказаць пра больш чым тысячагадовую барацьбу нашага народа за сваю дзяржаўнасць, за волю і незалежнасць, паказаць велічныя і трагічныя старонкі беларускай Мінуўшчыны. У раманах серыі ва ўсёй паўнаце і велічы паўстануць перад чытачом жывыя постаці славутых сыноў Беларусі. А пантэон славутасцяў, вартых пяра лепшых майстроў слова, у нас надзвычай прадстаўнічы: Таргітай, Рагвалод, Тур, Рагнеда, Ізяслаў Уладзіміравіч, Брачыслаў Полацкі, Усяслаў Чарадзей, Глеб Менскі, Кірыла Тураўскі, Еўфрасіння Полацкая, Уладзімір Полацкі, Ізяслаў Навагрудскі, Міндоўг, Войшалк, Тройдзень, Віцень, Давыд Гарадзенскі, Гедымін, Альгерд, Кейстут, Вітаўт, Настасся Слуцкая, Францішак Скарына, Мікола Гусоўскі, Пётр Мсціславец, Сымон Будны, Васіль Цяпінскі, Леў Сапега, Саламон Рысінскі, Канстанцін Астрожскі, Мікалай Радзівіл Чорны, Стахор Мітковіч, Ян Кароль Хадкевіч, Францішка Уршуля Радзівіл, Спірыдон Собаль, Міхаіл Крычэўскі, Казімір Лышчынскі, Сімяон Полацкі, Васіль Вашчыла, Іяхім Літавор Храптовіч, Зарыян Даленга-Хадакоўскі, Тадэвуш Касцюшка, Міхал Клеафас Агінскі, Валенці Ваньковіч, Эмілія Плятэр, Адам Міцкевіч, Тамаш Зан, Ігнат Дамейка, Ян Чачот, Францішак Савіч, Станіслаў Манюшка, Кастусь Каліноўскі, Рамуальд Траўгут, Напалеон Орда, Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч, Ігнат Грынявіцкі, Францішак Багушэвіч, Алаіза Пашкевіч (Цётка), Аляксандр Ельскі, Міхаіл Ельскі, Янка Купала, Максім Багдановіч, Якуб Колас, Вацлаў Ластоўскі, Алесь Гарун, Іван Луцкевіч, Антон Луцкевіч, Кастусь Езавітаў, Браніслаў Тарашкевіч, Яўхім Карскі, Мітрафан Доўнар-Запольскі, Зміцер Жылуновіч (Цішка Гартны), Адам Станкевіч, Міхась Забэйда-Суміцкі, Рыгор Шырма, Максім Танк, Ларыса Геніюш, Іван Якубоўскі, Канстанцін Заслонаў, Уладзімір Гіль-Радзіёнаў, Алесь Адамовіч, Уладзімір Караткевіч і г.д. Само жыццё кожнага з гэтых і іншых славутых людзей Беларусі, калі б праўдзіва і па-мастацку апісаць яго, магло б стаць найцікавейшым раманам. За іх жа плячыма — свая эпоха, на якую яны аказвалі сваё, часам рашаючае, уздзеянне.

Проста просяцца ў раманы і звязаныя з гэтымі імёнамі вякапомныя падзеі нашай мінуўшчыны, сляды якіх захаваліся ў тапаніміцы, у народных песнях і паданнях, ва ўспамінах сучаснікаў. Прыгадаем хаця б асобныя з гэтых падзей, пачынаючы з далёкай старажытнасці. Гэта, напрыклад, напад на Полацкую зямлю наўгародскага князя Уладзіміра Святаславіча ў 980 годзе і барацьба палачан за незалежнасць ад Кіева, бітва паміж полацкім войскам Усяслава Чарадзея і аб'яднанымі войскамі сыноў Яраслава Мудрага на рацэ Нямізе пад Мінскам у 1067 годзе, эпізоды змагання полацкіх і навагрудскіх князёў з крыжакамі Ордэна мечаносцаў у XIII стагоддзі, легендарная бітва нашых продкаў з войскам хана Койдана пад Крутагор'ем у 1249 годзе, перамога беларусаў над татарамі каля вёскі Магільна ў 1284 годзе. Уціхаміранне князем Віценем паўстання жмудзінаў (продкаў сучасных літоўцаў) за аддзяленне Жмудзі, ці Жамойці, як называлася раней этнаграфічная Літва, ад беларускай дзяржавы Вялікае княства Літоўскае ў 1294 годзе. Пераможны паход войска ВКЛ на чале з Давыдам Гарадзенскім на Брандэнбург у 1326 годзе, вызваленне беларускімі войскамі на чале з вялікім князем Альгердам братняй Украіны ад татара-мангольскага іга ў выніку пераможнай бітвы на рацэ Сіняя Вада ў 1362 годзе (за 18 гадоў да Кулікоўскай бітвы). Паходы беларускага войска на Маскву ў 1368 і ў 1370 гадах. Удзел полацкага і друцкага палкоў у бітве маскоўскага войска з татарамі на Куліковым полі ў 1380 годзе, вайна Вітаўта з Ягайлам за незалежнасць Вялікага княства Літоўскага ў канцы XIV ст. Заключэнне Крэўскай уніі паміж Польшчай і ВКЛ у 1385 годзе, паход беларускага войска на чале з вялікім князем Вітаўтам на крымскіх татар у 1397 г. Пераможная бітва з Тэўтонскім ордэнам пад Грунвальдам (1410), пераможны паход беларускага войска на Залатую Арду ў 1411 годзе, разгром татараў пад Клецкам у 1506 годзе. Мяцеж Міхаіла Глінскага ў 1508 годзе і ўцёкі яго ў Маскву, перамога 30-тысячнага войска Канстанціна Астрожскага над 80-тысячным маскоўскім войскам на рацэ Крапіўна каля Оршы 8 верасня 1514 года, пераможная бітва беларускага войска пад Улай у 1564 годзе. Утварэнне ў выніку Люблінскай уніі федэратыўнай польска-беларускай дзяржавы — Рэчы Паспалітай у 1569 годзе. Перамога 4-тысячнага беларускага войска над 14-тысячным войскам шведаў каля Кірхгольма (1605), перамога над туркамі пад Хоцімам (1673) і Венай (1683). Сялянскае паўстанне на Крычаўшчыне (1741 — 1744), антырасійскае паўстанне пад кіраўніцтвам Тадэвуша Касцюшкі (1794). Паход Напалеона на Маскву праз Беларусь і вяртанне разбітых французскіх войскаў назад (1812). Антыцарскія паўстанні на Беларусі ў 1831 і ў 1863-1864 гадах. Рэвалюцыйныя падзеі на Беларусі 1905 — 1917 гадоў, абвяшчэнне Беларускай народнай рэспублікі 25 сакавіка 1918 года. Утварэнне БССР 1 студзеня 1919 года, Слуцкае ўзброенае паўстанне супраць бальшавікоў (1920). Партызанская барацьба на Беларусі супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў (1941 — 1944), вызваленне Мінска ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў 3 ліпеня 1944 года. Абвяшчэнне Дэкларацыі аб дзяржаўным суверэнітэце Беларусі 27 ліпеня 1990 года...

Як бачым, тэмаў для гістарычных раманаў у нашай мінуўшчыне — хоць адбаўляй. Варта толькі майстрам мастацкага слова скіраваць на яе свой зацікаўлены позірк і, выбраўшы на даўно ўздзірванелым полі Гісторыі сваю дзялянку-тэму, узяцца за яе распрацоўку.

Нельга сказаць, што дасюль гэтая праца ў нашай літаратуры не вялася. Да гістарычнай тэмы звярталіся многія нашы пісьменнікі розных пакаленняў. Сярод іх — Сцяпан Александровіч, Лідзія Арабей, Уладзімір Арлоў, Леанід Дайнека, Генрых Далідовіч, Язэп Дыла, Вольга Іпатава, Уладзімір Караткевіч, Якуб Колас, Валянціна Коўтун, Юзаф Крашэўскі, Алег Лойка, Міхась Лынькоў, Георгій Марчук, Міхась Машара, Барыс Мікуліч, Іван Мележ, Іван Новікаў, Алесь Пашкевіч, Піліп Пестрак, Генрых Ржавускі, Уладзімір Случанскі, Міхась Тычына, Вітаўт Чаропка, Іван Шамякін, Алесь Якімовіч, Эрнэст Ялугін і іншыя. Думаю, творы многіх гэтых пісьменнікаў добра прыдадуцца да серыі “Беларускі гістарычны раман”.

Але найбольшае наша спадзяванне — на новыя гістарычныя раманы беларускіх пісьменнікаў, напісаныя з улікам апошніх дасягненняў нашай гістарычнай навукі, тых гісторыкаў, якія раскрываюць у сваіх даследаваннях сапраўдную, пазбаўленую розных палітычных напластаванняў, гісторыю Беларусі.

Клічам усіх прыняць актыўны ўдзел у падрыхтоўцы і выданні “Беларускага гістарычнага рамана” — як пісьменнікаў, так і тых, хто зможа фінансава дапамагчы справе вяртання беларускаму народу яго вялікай гісторыі.

Кастусь ЦВІРКА, галоўны рэдактар выдавецтва “Беллітфонд”.

Цікаўным

Падарыце кветкі

Падарыць кветкі — гэта значыць выказаць чалавеку шчырыя пачуцці любві, павагі, пашаны. Падбіраючы кветкі для падарунка, трэба помніць, з якой нагоды і каму яны прызначаны: жанчыне, мужчыну, дзіцяці, пажылому ці маладому чалавеку.

Блізкім людзям лепш дарыць іх любімыя кветкі. Для падарунка мужчыну падыходзяць буйныя кветкі з доўгімі кветканосамі: ружы, гвазджкі, цюльпаны, ліліі, гладыёлусы, півоні, пажадана аднатонныя ці ў адной кветкавай гаме. Стракатыя букеты мужчынам дарыць не рэкамендуецца.

Жанчынам дарыце прыгожыя букеты, аздобленыя зеленню: папараткам, аспарагусам і інш. Улічвайце кветкавую сімволіку букета. Чырвоныя кветкі — выказванне любві, шчырай павагі — дорачь блізкім людзям, юбілярам, артыстам. Ружовыя, белыя — сімвал чысціні, пяшчоты — маладым дзяўчатам. Аранжавыя, аранжава-жоўтыя — цёплага сонечнага колеру — падыдуць для кожнага. Не рэкамендуецца дарыць кветкі “халоднага” колеру — сінія, фіялетавыя. Але светла-бэзавыя, светла-блакітныя, аздобленыя зеленню, маленькімі белымі кветкамі, вельмі прыгожыя і добры падарунак сябрам і артыстам. Дзяўчатам дораць кветкі, бутоны якіх злёгку распусціліся, жанчынам — з добра раскрытымі бутонамі.

Нікому не трэба дарыць кветкі, у якіх могуць апасці пялёсткі.

* * *

Гавораць, што падараныя з любоўю кветкі будуць стаяць доўга.

Каб даўжэй ружа напамінала пра каханага, патрэбна старанна зачысціць сцябло і расшчапіць яго канец. Зачышчаць сцябло патрэбна вострым нажом пад струменем вады.

Для бэзу будзе карысна чайная лыжка пераксісу вадароду.

Для букета гваздзікоў, які вам падарылі, падрыхтуйце крыху падкісленую воцатам ці лімонам ваду, а таксама дабаўце ў вазу палову чайнай лыжкі цукру. Дапаможа гваздзікам таксама і таблетка аспірыну.

Калі вам прынеслі кветкі ў марозны дзень, не стаўце іх адразу ў вазу, няхай яны хвілін 15 адпачнуць і прывыкнуць да атмасферы дому. Ды і вада для кветак павінна адстаяцца.

Нарцысы, герберы, гіяцынты, ландышы неабходна ставіць у цёплую ваду.

Не стаўце кветкі побач з садавіной — гэта можа прывесці да таго, што яны хутчэй завянуць.

Падрыхтавала Аліна ЯНКОЎСКАЯ.

Упраўленне адукацыі Магілёўскага гарвыканкама, аддзелы адукацыі адміністрацый раёнаў горада, педагогі дашкольных устаноў Магілёва выказваюць глыбокае спачуванне начальніку ўпраўлення дашкольнага выхавання Міністэрства адукацыі Карасцялёвай Т.М. з прычыны смерці МУЖА.

Упраўленне адукацыі Віцебскага аблвыканкама выказвае глыбокае спачуванне начальніку ўпраўлення дашкольнага выхавання Міністэрства адукацыі Тамары Мацвееўне Карасцялёвай з прычыны напаткаўшага яе вялікага гора — смерці МУЖА.

Факультэт дашкольнага выхавання БДПУ імя Максіма Танка выказвае шчырае спачуванне Тамары Мацвееўне Карасцялёвай з прычыны напаткаўшага яе гора — смерці МУЖА.

Мінская абласная арганізацыя Беларускага прафсаюза работнікаў адукацыі і навукі выказвае глыбокае спачуванне начальніку ўпраўлення дашкольнага выхавання Міністэрства адукацыі, старшыні прафкама Карасцялёвай Тамары Мацвееўне з прычыны напаткаўшага яе гора — смерці МУЖА.

Калектыў рэдакцыі часопіса “Пралеска” выказвае шчырае спачуванне начальніку ўпраўлення дашкольнага выхавання Міністэрства адукацыі Тамары Мацвееўне Карасцялёвай з прычыны напаткаўшага яе вялікага няўцешнага гора — смерці МУЖА.

Лёс

Даун

САШУ цяпер — трыццаць восем. Ён — Даун. Маці яго, самай старой жанчыне на нашай вуліцы, — восемдзесят тры. У Ганны Мікалаеўны яшчэ пяць дзяцей — Вера, Толя, Міша, Жэня і Люда. Веры — крыху больш пяцідзесяці, Людміле — за сорак. Муж Ганны Мікалаеўны і бацька Сашы памёр вельмі даўно, я яго памятаю ледзьве-ледзьве.

Многіх сяброўак Ганны Мікалаеўны ўжо даўно няма ў жывых. Пашанцавала са старэйшымі дзецьмі — усе, акрамя Толі, жывуць з ёй у адным горадзе і рэгулярна наведваюць маці і малодшага брата. Заўсёды ёсць у гаспадарцы дровы, дагледжаны агарод. Праўда, кветкі ў Ганны Мікалаеўны толькі шматгадовыя, а садзіць аднагалетнікі ўжо няма здароўя.

Калі я стала разумець, што Саша не такі, як іншыя? Думаю, гадоў у пяць. Знешні выгляд — гэта адно, а перш за ўсё кідалася ў вочы, што хлопчык не мог гаварыць, толькі нешта мармытаў. Аднойчы нехта з яго старэйшых братоў тлумачыў нам, што Саша перахварэў цяжкай хваробай і перастаў размаўляць, таму не трэба яго крыўдзіць. Ды, шчыра кажучы, ніхто яго асабліва і не крыўдзіў, проста дзіўна было, як у час якой-небудзь гульні хлопчык падыходзіў да нас і мычаў. Часцей за ўсё яго цягаў за сабой хто-небудзь са старэйшых. Ці перажывала Ганна Мікалаеўна, што лёс паслаў ёй на схіле гадоў такога хлопчыка? Гэта па ёй асабліва не бачна было. Была яна маленькая і худзенькая, але жвавая і ў сабе ўпэўненая. З тых жанчын, якія сябе пакрыўдзіць не дадуць.

Мы пайшлі ў школу, а Саша застаўся дома. Адзін за адным пачалі абзаводзіцца сем'ямі яго старэйшыя браты і сёстры. Быў час, калі ніхто ад родных на кватэры асабліва не спяшаўся, і часам нявесткам цяжкавата было змірыцца з новым родзічам, але нічога — Саша станавіўся нечым звыклым, бо ён рос спакойным, рахманым, нікога не крыўдзіў. Пацілху выконваў нескладаную фізічную працу, мог прынесці дроў, вады, сам апранаўся. Толькі вось, у адрозненне ад хударлявых хлопчыкаў-падлеткаў, быў крыху паўнаватым. Дарэчы, калі ён ішоў па вуліцы і бачыў суседзяў, што вечарамі адпачывалі па лавачках ад бясконцай працы, заўсёды вітаўся: “м-м-мы”. І чуў у адказ: “Прывітанне, Саша!”

Гады ў сямідзесятыя наш завулачак аж звінеў ад дзіцячых галасоў. У кожнай з дваццаці трох хат раслі па трое-чацвёра дзяцей. Бадай, толькі ў нас было двое — я і сястра. І недзе ў глыбіні душы я разумела, што Сашы наканавана іншае, чым нам, жыццё. Лепшае ці горшае? Ды, хутчэй за ўсё — проста своеасаблівае. Мы ўжо паглядвалі на сваіх равеснікаў, у душы наспявала нешта тое, што звалася першым каханнем. Мы, як тыя птушкі, разляталіся па свеце — хто далёка, хто не вельмі. Толькі Саша па-ранейшаму хадзіў па вуліцы і мычаў нешта сваё, адно яму вядомае.

Тым часам ў Ганны Мікалаеўны з'явіліся і ўнукі. І ўнукі таксама спяшаліся да бабулі і Сашы з няхітрымі пачастункамі. Быццам разумелі, што ў бабулі ёсць свой “вечны” унук, і пачастункі трэба яму. Сямейнае жыццё ва ўсіх складвалася добра. Хто меў адукацыю, хто не. Але не чуваць было пра гэту сям'ю нічога дрэннага, ніякіх сварак не было наконт грошай, спадчыны і іншага.

А Жэня, адзін са старэйшых сыноў, так дапамог мне аднойчы ў складанай жыццёвай сітуацыі, што я памятаю пра гэта ўжо больш дзесяці гадоў. Відаць, Бог сапраўды аддзячыў гэтую жанчыну за яе цярплівасць, дабрыню, спагаду. Гэта я разумею ўжо зараз, калі толькі нядаўна пачаліся размовы пра інвалідаў, даунаў, хворых дзяцей. А раней... Сама маці павінна была ўсю адказнасць браць на сябе, не азлобіцца, не зламацца. Нядаўна адна суседка са спачуваннем спытала Мікалаеўну: “Ці не цяжка табе?” І пачула: “Мы яшчэ з пакойным мужам дамовіліся: нават калі з нас хто памрэ першы — другі абавязкова дагледзіць Сашу”.

Зразумела, калі б Саша быў у інтэрнаце, цяжка ўявіць сабе, як бы склаўся яго лёс. І словы цяжка знайсці. Думаю, ён усё ж разумее, што быў акружаны ўсе гэтыя гады клопатам, цяплом, любоўю. Дапамагаў маці, чым мог, рос сярод цудоўнай прыроды — а нашы ж мазырскія яры называюць беларускай Швейцарыяй, самім фактам свайго існавання вучыў родзічаў, суседзяў, ды і нас, сваіх равеснікаў, спачуванню, спагадзе.

Няма ўжо таты, але я ўсё роўна люблю наведвацца ў родныя мясціны. Ёсць там блізкія мне людзі, якія, на жаль, старэюць і пацілху адыходзяць у свет іншы. Мінулым летам, калі я бачыла Ганну Мікалаеўну і з ёй размаўляла, чамусьці падумала: “Вось бы паспець напісаць яшчэ пра яе і пра Сашу”. І аднойчы сцюдзёным лютаўскім днём радкі самі ляглі на ліст паперы...

Ала ШАЎЦОВА.

Іх ведаюць і ў Японіі

Папулярнасцю карыстаюцца выставы юных ганчароў з дзіцячай студыі “Свісцёлка”, створанай у Крычаве. Дзеці пабывалі са сваімі вырабамі на “Славянскім базары” ў Віцебску, “Дажынках-2000" у Шклове, фестывалі "Залатая пчолка" у Клімавічах. Дзіцячыя цацкі і сувеніры з гліны ведаюць у Германіі, Польшчы, Швецыі, Чэхіі і Японіі.

НА ЗДЫМКУ: Юля Малюкевіч вучыцца ў 4 класе Крычаўскай сярэдняй школы № 1 і займаецца ў дзіцячай студыі “Свісцёлка”.

Фота Валерыя БЫСАВА, БЕЛТА.

З жыцця знакамітых людзей

Вальтэр, гасцюючы ў Фрыдрыха II у яго маёнтку Сансусі, катаўся з каралём на лодцы. Заўважыўшы, што праз шчыліну днішча лодкі прасочваецца вада, Вальтэр паспешна выскачыў на бераг.

— Вы так баіцеся за сваё жыццё? — спытаў Фрыдрых.

— Вядома! Каралёў на свеце шмат, а Вальтэр — адзін.

* * *

Дзідро наведаў Русо ў яго маёнтку Эрменанвіль. Прагульваючыся каля сажалкі, Русо прызнаўся:

— Я некалькі разоў спрабаваў кінуцца ў гэтую сажалку, каб пакончыць з сабою.

— Чаму ж гэтага не зрабіў? — спытаўся Дзідро.

— Я соваў руку ў ваду, і кожны раз яна была вельмі халодная.

* * *

Гюго накіраваўся ў Прусію. На граніцы жандары, запаўняючы анкету, спыталі пісьменніка:

— Чым займаецеся?

— Пішу, — адказаў Гюго.

— Я пытаюся, чым здабываеце сродкі на жыццё?

— Пяром, — адказаў той.

Жандар напісаў: “Гюго, гандляр пяром”.

* * *

Моцарт, калі яму было сем гадоў, даваў канцэрт у Франкфурце-на-Майне. Да яго падышоў падлетак чатырнаццаці гадоў і сказаў:

— Як цудоўна ты іграеш! Мне ніколі так не навучыцца.

— Чаму ж?.. Паспрабуй, а калі не выйдзе, то пішы музыку.

— Я пішу вершы.

— Гэта таксама вельмі цікава! Пісаць вершы, напэўна, куды больш складана, чым музыку?

— О не! Паспрабуй сам.

Субяседнікам Моцарта быў яго цёзка Гётэ.

Кастусь КАРНЯЛЮК.

Удакладненне

У матэрыяле Ю.Бондарава “Фізіка плюс камп'ютэр”, які быў надрукаваны ў “Настаўніцкай газеце” 27 лютага 2001 года, дапушчана памылка: каардынатарам праекта з'яўляецца не загадчык Мастоўскага раённага аддзела адукацыі Мікалай Іванавіч Ярмак, а намеснік загадчыка Шчучынскага раённага аддзела адукацыі Анатоль Васільевіч Канякін.

Галоўны рэдактар Алег КУЛІЦКІ

ЗАСНАВАЛЬНІК —МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
Рэгістрацыйны нумар 370.
ДЗЯРЖАЎНАЕ ПРАДПРЫЕМСТВА "ДОМ ПРЭСЫ". 22 00 13, МІНСК, вул. Б.ХМЯЛЬНІЦКАГА, 10-а

НАШ АДРАС: 220034, МІНСК, ВУЛІЦА ЗАХАРАВА, 42.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 36-91-42; першага намесніка галоўнага рэдактара — 36-53-22; намесніка галоўнага рэдактара-адказнага сакратара — 36-40-63; аддзелаў: школ - 36-43-62, праблем выхавання - 36-43-71, 36-90-63; інфармацыі - 36-41-55; ВНУ і тэхнікумаў - 36-44-25; прафтэхадукацыі, пісьмаў і сацыяльных праблем - 36-44-25; культуры - 36-41-55.

Аўтары допісаў у рэдкцыю паведамляюць сваё прозвішча, поўнасцю мя і імя па бацьку, пашпартныя звесткі (нумар пашпарта, дату выдачы, кім выдадзены пашпарт), асноўнае мсца работы, зваротны адрас, нясуць адказнасць за акладнасць фактаў і іншай інфармацыі.

Пісьмы, рукапісы, фоаздымкі і малюнкі не рэцэнзуюцца і не вяраюцца.

Аб'явы могуць друкавацца не толькі на дзяржаўнай, але і на замежных мовах.

Меркаванне аўтараў публікацый не абавязкова адлюстроўвае пункт гледжання рэдакцыі.

Адказны дзяжурны Святлана БЕНЬ.

Рэспубліканскае унітарнае прадпрыемства друкарня выдавецтва “Беларускі Дом друку”, 220041, Мінск, праспект Ф.Скарыны, 79.
Аб'ём — два друкаваныя аркушы. Спосаб друку — афсетны. Фармат А2. Індэкс 63867.
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 Замова №1343
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Падпісана да друку 5.3.2001 г. у 18.10
Наклад 30.000 паасобнікаў.